

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การศึกษาของความรู้หมอพื้นบ้านสุรินทร์ กรณีศึกษา ตำบลบุฤาษี

โดย

แดงชัย	สืบเสาะ
ชัชวาลย์	ชูวา
วุฒิชัย	พระจันทร์
อัมพร	ชูวา
เจียบ	อุตมา
เฉลิมวงศ์	พรมชื่น

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กรกฎาคม 2549

สัญญาเลขที่ PDG48E0004

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การศึกษาองความรู้หมอพื้นบ้านสุรินทร์ กรณีศึกษา ตำบลนุญาติ

โดย

แดงชัย	สืบเสาะ
ชัชวาลย์	ชูวา
วุฒิชัย	พระจันทร์
อัมพร	ชูวา
เจียบ	อุดมมา
เฉลิมวงศ์	พรมชื่น

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กรกฎาคม 2549

คำนำ

รายงานการศึกษางานองค์ความรู้หมอพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ กรณีศึกษาคำบลบุญฉิมฉบับนี้ เป็นการศึกษารวบรวมองค์ความรู้หมอพื้นบ้านจำนวน 10 ราย ส่วนมีองค์ความรู้ด้านการบำบัดรักษาความเจ็บป่วย และการดูแลสุขภาพที่หลากหลายทำให้ผู้ศึกษาได้เรียนรู้ไปในตัว และเกิดความเข้าใจมีแนวทางในการนำไปประพฤติดิปฏิบัติ และมีทิศทางในการนำความรู้ไปใช้เพื่อสืบทอดให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

คณะผู้ศึกษาขอขอบคุณผู้รู้ เจ้าของผู้รู้ภูมิปัญญา ขอขอบคุณคณะทำงาน และที่ปรึกษาทางวิชาการที่สนับสนุนเอื้อเพื่อให้การศึกษาเรื่องนี้สำเร็จด้วยดี

ทีมศึกษา

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	
บทที่ 1 ความเป็นมา	1
- ประวัติศาสตร์ตำบลบุญญา	4
- ประวัติความเป็นมาบ้านบุญญา	8
- ประวัติความเป็นมาบ้านคั้ง	10
- ประวัติความเป็นมาบ้านสกี๋วน	14
- องค์กรทางสังคม/ชุมชนบุญญา	16
- เอกลักษณ์เชื้อชาติและภาษา	16
- ความเชื่อในระบบวัฒนธรรมท้องถิ่น	18
- การเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน	21
- การจัดการสุขภาพของคนในชุมชน	23
บทที่ 2 องค์ความรู้	26
- พ่อเทือก เจนชนบ	26
- พ่อเทียม เพชรงาม	31
- แม่คำพวน พูนสกุล	35
- พ่อเที่ยง เหมือนประสาน	38
- พ่อเสงี่ยม นนชาทอง	42
- พ่อผอย ประสานสุข	44
- พ่อวาสน์ มานูจำ	46
- พ่อจรัส จุฑาจันทร์	51
- แม่อุ๊ หมายชนะ	54
- พ่อเบซ งามงอน	57
บทที่ 3 ภาคนโยบายและการจัดการความยั่งยืน	62
บทที่ 4 บทสรุปการศึกษา	66
- จุดแข็งที่ทำให้องค์ความรู้รับใช้ประชาชน	71
- บทเรียนจากการศึกษา	72
- ทิศทางการทำงานต่อ	75

ภาคผนวก

- กฎระเบียบป่าชุมชนหนองเหียว
- ตัวอย่างภาพกิจกรรม
- รายชื่อทีมนักศึกษาและประวัตินักวิจัย

บรรณานุกรม

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา

จากการพัฒนาในทุกด้านที่ีการพัฒนาตามระบบทุนนิยมทำให้ชุมชนมีค่านิยมตามแนวทางของตะวันตกเป็นหลัก โดยเฉพาะด้านการจัดการสุขภาพที่เน้นการพึ่งพิงจากภายนอกเป็นส่วนใหญ่ สิ่งนี้ส่งผลให้ภูมิปัญญาและองค์ความรู้การดูแลสุขภาพเดิมที่มีอยู่ในชุมชนไม่ได้รับการพัฒนาและถูกทอดทิ้งจากคนรุ่นใหม่ขาดการสืบทอดและผู้รู้ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุวันยังจะลดลงทำให้ชุมชนรับประโยชน์จากภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ทั้ง ๆ ที่สามารถดูแลสุขภาพความเจ็บป่วยได้ กลุ่มหมอพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์เกิดจากการสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ที่ให้ความสำคัญกับการรณรงค์ด้านสุขภาพและความปลอดภัยในวิถีการบริโภค จึงมีความเชื่อว่าการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยไม่ทำลายกับระบบนิเวศวิทยานั้นเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงตระหนักและกำหนดเป็นนโยบายพัฒนา โดยเน้นการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพกลุ่มหมอพื้นบ้านเพื่อการฟื้นฟูแพทย์พื้นบ้านและผลิตยาสมุนไพรในการรักษาโรค โดยเริ่มต้นจากแนวคิดของคุณ มงกุฎ แก่นเดียว (เจ้าหน้าที่เก่า คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนาสุรินทร์) ที่เป็นผู้ที่มีความสนใจเรื่องสมุนไพร ได้ทำการรวบรวมองค์ความรู้สมุนไพรไว้ตั้งแต่ปี 2527 มีการเขียนชื่อนามานุกรมสมุนไพร 4 ภาษาไว้ มีการรวบรวมด้วยคำอธิบาย มีการกำหนดแผนงานสมุนไพร ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมรวบรวมแบบเผยแพร่ความรู้ส่งเสริมการปลูกและการใช้สมุนไพรลงสู่ชุมชนตลอดถึงการอนุรักษ์ฟื้นฟูหมอยาพื้นบ้าน กลุ่มหมอพื้นบ้านสุรินทร์เกิดการรวบรวมเป็นเครือข่ายเมื่อปี 2534 เริ่มแรกเกิดจากกลุ่มผู้สนใจสมุนไพรทั่วไป และพัฒนาเป็นรูปเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อร่วมกันสร้าง "องค์ความรู้" และอนุรักษ์ฟื้นฟูแพทย์พื้นบ้าน

วิวัฒนาการและกิจกรรมกลุ่ม

- ปี 2534 จัดตั้งกลุ่มผู้สนใจสมุนไพร จ.สุรินทร์ ได้แก่ อ.เมือง อ.รัตนบุรี อ.กาบเชิง อ.ปรางสาท อ.จอมพระ
- มอบตัวศิษย์และศึกษาองค์ความรู้เภสัชกรรมแผนไทยจาก อาจารย์ทองอ่อน สิริทิไทรพงษ์ จ.ขอนแก่น
- เดินป่าสำรวจพันธุ์สมุนไพรและจัดทำตำรายาสมุนไพร 3 ภาษา
- สัมมนาในกลุ่มอาการโรคท้องถิ่นสุรินทร์
- ร่วมกับเครือข่าย สภาหมอยาพื้นบ้านอีสาน จัดรณรงค์ สัมมนาแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ผลักดัน พรบ. สภา หมอยาพื้นบ้านร่วมกับเครือข่ายทั่วประเทศ

- วิเคราะห์สรรพคุณยาสมุนไพรร่วมกับทีมอาจารย์คณะเภสัช ม.มหิดล
- แปลคำรับยาจากใบลาน
- จัดตั้งศูนย์สุขภาพพื้นบ้าน เพื่อให้บริการด้านตำรับยาสมุนไพรอบสมุนไพร เช่น ศูนย์สุขภาพบ้านเกาะ ต.ท่าสว่าง
- รวบรวม / เผยแพร่ / ขยายพันธุ์ เพื่อการอนุรักษ์และสะสมพันธุ์สมุนไพรในชุมชนและเกิดความหลากหลายทางชีวภาพ

กิจกรรมดังกล่าว เป็นการพัฒนาศักยภาพหมอพื้นบ้านทำให้เกิดการยอมรับในสถานบริการด้านสาธารณสุขของรัฐและชุมชนมากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันยังขาดการรวบรวมองค์ความรู้ไว้อย่างเป็นระบบ ขาดกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดองค์ความรู้จากคนรุ่นใหม่ ขาดการขยายผลการอนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างยั่งยืนของชุมชนและกิจกรรมมีอยู่เฉพาะบางส่วนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ประกอบกับพื้นที่ตำบลภูพานั้น ชุมชนมีความพร้อมมีผู้สนใจอยากสืบทอดองค์ความรู้และมีหมอใหญ่ / มีผู้รู้ให้ศึกษา

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ จึงมีการถอดองค์ความรู้เพื่อการเรียนรู้และสืบทอดองค์ความรู้และพัฒนาพัฒนาศักยภาพหมอพื้นบ้านเกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2. คำถามการวิจัย

1. องค์ความรู้หมอพื้นบ้านจะมีความยั่งยืนได้อย่างไร

3. วัตถุประสงค์

1. เพื่อถอดองค์ความรู้หมอพื้นบ้านสุรินทร์

4. พื้นที่ดำเนินการศึกษา

หมอพื้นบ้านในพื้นที่ ตำบลภูพาน อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 ราย

5. ระยะเวลาดำเนินการ (รายละเอียดตามแผนดำเนินการวิจัย)

6. แนวทางการศึกษาวิจัย

1. ศึกษาบริบทของชุมชน วิถีชีวิตการจัดการสุขภาพจากอดีตถึงปัจจุบัน
2. ศึกษารวบรวมองค์ความรู้หมอพื้นบ้าน ด้านการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน การรักษารูปแบบวิถีการดูแลสุขภาพ
- คำรับยา เทคนิค
3. ศึกษาการพัฒนาศักยภาพและอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพและการจัดการทรัพยากร

7. วิธีการและขั้นตอน

1. ประชุมกลุ่มเพื่อสรุปแนวคิดและการพัฒนาโจทย์ที่จะศึกษา
2. ประชุมทีมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อม
3. ศึกษาประวัติศาสตร์และบริบทชุมชน วิถีชีวิต การดูแลสุขภาพจากอดีตถึงปัจจุบัน

- พฤติกรรมการกิน / การอยู่
- ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
- การจัดการทรัพยากรชุมชน
- วิถีชีวิตที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ

4. ศึกษาองค์ความรู้หมอปั่นบ้าน

- สัมภาษณ์และสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- เรียนรู้จากหมอใหญ่ (ในการศึกษา / เก็บข้อมูลจะจัดให้ผู้สนใจที่จะสืบทอดให้เข้าร่วมกระบวนการศึกษา ตั้งแต่เก็บข้อมูลจนถึงกระบวนการสืบทอด ทั้งหมด 20 คน)

ร่วมกระบวนการศึกษา ตั้งแต่เก็บข้อมูลจนถึงกระบวนการสืบทอด ทั้งหมด 20 คน)

- เก็บข้อมูลการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านและสมุนไพร ราชครัวเรือน
- ประชุมวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้

5. ประชุมนำเสนอผลการศึกษาองค์ความรู้ต่อชุมชนและเครือข่ายกลุ่มหมอปั่นบ้าน

8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีชุดองค์ความรู้หมอปั่นบ้านและการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านในชุมชน

ประวัติศาสตร์ตำบลนฤญาติ

ชุมชนตำบลนฤญาติเป็นชุมชนหนึ่งที่มีการตั้งถิ่นฐานมานานกว่า 200 ปี ซึ่งในช่วงนั้นตัวเมืองสุรินทร์มีการขยายขยายอาณาบริเวณที่ตั้งเมือง มีการเวนคืนที่ดินจึงต้องอพยพแยกย้ายไปหาฝั่งรากฐานกันใหม่โดยมีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งเดินทางออกจากตัวเมืองสุรินทร์เดินทางมายังทิศตะวันออกเพื่อมาตั้งถิ่นฐาน มาพบบริเวณที่เหมาะสมจะลงหลักปักฐานโดยมีทรัพยากรป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนโคกเนินอันเหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก และสร้างบ้านเรือน ซึ่งกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาเป็นกลุ่มแรกคือ หลวงสินรินทร์ นำสัตว์มาเลี้ยงคือ โคกระบือ เมื่อเห็นเป็นทำเลเหมาะจึงเริ่มบุกเบิกถากถางเป็นที่ทำมาหากิน กลุ่มคนที่สองที่อพยพเข้ามาคือ นายเกียร และนางโฮม กงจักร เป็นคนไทย - ลาว อพยพมาจากบ้านโนนเปือย อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ และอีกกลุ่มหนึ่งไม่ทราบชัดว่าชื่ออะไร มาจากพื้นที่บ้านสะคอก ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งบริเวณที่ทั้งสามกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่นี้เรียกว่า หนองเย็บ คือบ้านหนองเย็บในปัจจุบัน ที่เรียกว่าหนองเย็บเพราะบริเวณนี้มีหนองน้ำธรรมชาติอยู่ และบริเวณใกล้เคียง หนองน้ำมีแร่ธาตุ "ภาษาเขมรเรียกว่า อัจฉก" ที่สามารถนำไปหลอมตีเหล็กเป็นอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น มีด พร้า จอบ เสียม ฯลฯ ส่วนกลุ่มที่มาชุดแรกนี้เดิมเป็นชุมชนกวย เมื่อมาชุดหลาย ๆ ครั้ง ๆ ละหลาย ๆ วันก็เห็นว่าที่ดินบริเวณนี้อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกยาสูบ จึงปลูกใกล้บริเวณหนองน้ำ เพื่อทำเป็นยาเส้นสำหรับสูบ ซึ่งคำว่าเย็บเป็นภาษากวยแปลว่า "ยาเส้น" นั่นเอง ชุมชนกวยเมื่อชุดแรกได้เป็นจำนวนมากก็ชวนกันขึ้นเกวียนนำไปตั้งที่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่อยู่บ้านดงเค็ดและบ้านอะไร ตำบลตาถูก ชุมชนหนองเย็บเมื่อก่อนขึ้นกับบ้านหนองแก้ว ตำบลเมืองที ต่อมาชุมชนมีลูกมีหลานมากขึ้นได้ขยายขยายไปตั้งถิ่นฐานบริเวณรอบนอกออกมาจากบ้านหนองเย็บ อยู่กันเป็นกลุ่มหลายกลุ่มจึงแยกจากบ้านหนองแก้ว เป็นหมู่บ้านหนองเย็บ มีผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อนายบรรลูน กงจักร มีอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาในช่วงเวลาเดียวกันคืออพยพมาจากตัวเมือง ปะเคือยสะร็อง (เมืองผไท สมันต์) หรือตัวจังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน ชื่อนายโดจ และนางช้าง ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตะวันตกเฉียงใต้ ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร หรือบ้านฝ้างในปัจจุบัน ซึ่งเป็นทำเลที่เหมาะสมและมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ให้พึ่งพาทั้งด้าน อาหาร ยา และไม่ใช้สอย คนทั้งสี่กลุ่มได้ลงหลักปักฐานมีลูกหลานและเครือญาติอีกมากมาย และมีผู้ใหญ่บ้านชื่อ หลวงเวียง มาจากเมืองปะเคือยสะร็อง ต่อมาภายหลังมีการขยายขยายเข้ามาอยู่ในบริเวณซึ่งเหมาะสมอีกหลายจุด มีหมู่บ้านเกิดขึ้นอีกหลายแห่ง คือ บ้านร่นะ บ้านอังกัญ บ้านสกีวัน บ้านโคกบรรเลง บ้านเกาะตลุง และบ้านคล็อง ซึ่งขึ้นกับตำบลเมืองที อำเภอเมือง ต่อมาในปี 2524 ได้ขอแยกออกจากตำบลเมืองทีตั้งเป็นตำบลนฤญาติ และมีกำนันคนแรกชื่อนายคำสีก กงจักร ซึ่งเป็นคนบ้านฝ้าง ดำรงตำแหน่งนานถึง 13 ปี

ชุมชนตำบลบุญญาญีได้ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการ ปลูกข้าว ปลูกพืชผัก ตามกำลังและเพียงพอกับคนในครอบครัวอาศัยพึ่งพาจากป่าไม่ว่าจะเป็น เห็ด มัน-กลอย พืชผัก ตลอดจนสรรพสัตว์ที่จะนำมาเป็นอาหารเพื่อประทังชีวิต ด้วยความอุดมสมบูรณ์ห้อมล้อมเลี้ยงดูด้วยความเกื้อกูลพึ่งพิงเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ทำให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขมีความเกื้อกูลของคนในชุมชน ตลอดจนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ช่วยอุ้มชูพหุยังรากปักฐานมั่น เป็นที่ทำกินได้ตามกำลังของแต่ละครัวเรือน การเพาะปลูกพืชพันธุ์เพื่อเลี้ยงดูคนในครอบครัว โดยส่วนใหญ่จะปลูกข้าวเป็นหลัก นอกจากนั้นจะเป็นเครื่องดัดเครื่องแกง เช่น ขิง ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด ตามสวน ไร่ เนินต่าง ๆ ที่โลกเนินหรือบริเวณใกล้บ้านที่มีไม้ยืนต้นนั้นคือแหล่งพลังงาน โดยการตัดกิ่งก้านสาขาของต้นไม้มาเผาถ่านหรือทำฟืนสำหรับไม้ที่มีเนื้อและรูปทรงดีก็จะเลื่อยทำฟืนหรือฝ่า อันไหนคงจะไม่ค่อยเข้ารูปก็ทำคอกโคกระบือหรือเต้าไก่ โดยแรงงานในการเพาะปลูกมี วัว ควาย ใช้ในการคราด ไถพรวน มีแรงงานคนในครัวเรือนช่วยกันปักดำ รดน้ำ พรวนดิน โดยกิจกรรมส่วนใหญ่จะทำร่วมกันและจะมีการเรียนรู้ถ่ายทอดวิธีการ เคล็ดลับผ่านการทำกิจกรรมนั้น ๆ ไปด้วย เช่น การทำนา ก็จะมีวิธีการดูแลจัดการน้ำในท้องนาว่าควรเปิดปิดน้ำตรงไหนจึงทำให้ข้าวงามและไม่เกิดความเสียหาย แต่ที่สำคัญต้องไม่ให้นาที่ใกล้เคียงเดือดร้อน

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของตำบลบุญญาญี

สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้ง ตำบลบุญญาญี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองสุรินทร์ มีระยะทางห่างจากอำเภอเมืองสุรินทร์ประมาณ 12 กิโลเมตรมีเนื้อที่โดยประมาณ 38.26 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกับบ้านจามกและบ้านกันเตรียง ตำบลแระ กิ่ง อ. เขวาสินรินทร์

ทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านสวายและบ้านหนองแก้ว ตำบลเมืองที อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ทิศใต้ติดต่อกับบ้านเสม็ดและบ้านตะแบก ตำบลสลักได อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตกติดต่อกับบ้านโสน บ้านละเบ็ก และบ้านสะแกชำ ตำบลแสงพัน อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ตำบลบุญญาญีมีทั้งหมด 10 หมู่บ้าน มีประชากรในพื้นที่รวมทั้งสิ้น 7,254 คน แยกเป็นชาย 3,462 คน แยกเป็นหญิง 3,792 คน

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	พื้นที่(ไร่)	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านบุญธานี	1,152	106	241	245	486
2	บ้านรัตนะ	2,894	178	482	516	998
3	บ้านหนองเข็ญ	3,284	117	270	284	554
4	บ้านอังกัญ	3,096	184	400	436	836
5	บ้านสกีวน	2,481	151	335	348	683
6	บ้านผึ่ง	1,972	197	432	475	907
7	บ้านเกาะตลุง	2,988	223	451	495	946
8	บ้านคลอง	2,263	156	354	395	749
9	บ้านตะโก	997	918	220	255	475
10	บ้านโคกบรระเลง	2,764	113	277	343	620

การคมนาคม

1. ทางรถไฟ มีสถานีควบคุมการเดินรถขนาดเล็ก สถานีรถไฟบุญธานีปลายทางสถานีกรุงเทพ และปลายทางอุบลราชธานี นอกจากนี้ยังมีรถไฟท้องถิ่นวิ่งในระยะสั้นปลายทางนครราชสีมา ลำชี และอุบลราชธานี

2. ทางรถยนต์ มีเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 226 ทางผ่านไปสู่อำเภอสิขรภูมิไปสู่จังหวัดสุรินทร์ โดยมีรถโดยสารประจำทาง รถตู้โดยสาร วิ่งระหว่างสิขรภูมิ - สุรินทร์

อาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ของตำบลบุญธานี ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก เสริมกับการปลูกผักเลี้ยงสัตว์ ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่

หน่วยธุรกิจในตำบลบุญธานี

- โรงงานอุตสาหกรรม 1 แห่ง
- ธนาคารข้าว 10 แห่ง
- โรงสีขนาดเล็ก 23 แห่ง
- โรงสีขนาดกลาง 4 แห่ง
- โรงสีขนาดใหญ่ 1 แห่ง
- ศูนย์สาธิตการตลาด 2 แห่ง
- ร้านค้าขายปลีก 79 แห่ง
- ร้านรับซ่อมรถ 7 แห่ง

สถานศึกษา

- โรงเรียนประถม 4 แห่ง
 1. โรงเรียนวัดประสพ
 2. โรงเรียนบ้านบุญญาณี
 3. โรงเรียนบ้านรัตนะ
 4. โรงเรียนบ้านโคกบรระเลง

สถาบันและองค์กรศาสนา

- วัด 2 แห่ง
 1. วัดประสพสุข
 2. วัดโคกบรระเลง
- สำนักสงฆ์ 1 แห่ง คือ สำนักสงฆ์พุทธสวรรค์

การสาธารณสุข

- ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน 10 แห่ง
- สถานีอนามัย 1 แห่ง
- อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ 100 เปอร์เซนต์

การโทรคมนาคม

- โทรศัพท์สาธารณะ 15 ตู้
- โทรศัพท์ไร้สายภายในบ้านทุกหมู่บ้าน (ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน)

การไฟฟ้า

เข้าถึงหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ตั้งแต่ พ.ศ.2531

แหล่งน้ำธรรมชาติ

- ลำน้ำ, ลำห้วย 2 สาย

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ฝายน้ำ	1 แห่ง
- บ่อน้ำตื้นสาธารณะ	15 แห่ง
- บ่อนาคาล	39 แห่ง
- บ่อน้ำตื้นขุดส่วนตัว	183 ลูก
- ประปาหมู่บ้าน	6 แห่ง
- สระน้ำ	24 แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติ

- ป่าสงวนหนองเย็บ

2,600 ไร่

ประวัติความเป็นมาบ้านนุญาติ

เมื่อราว 200 ปีก่อน มีกลุ่มคนที่อพยพมาจากตัวเมืองสุรินทร์ เพื่อมาบุกเบิกเป็นที่ทำกิน โดยมีกลุ่มคนชื่อ ตาขุง ตาเงิน ตาประ มาอยู่บริเวณบ้านนุญาติปัจจุบันแต่เดิมบริเวณนี้มีต้นไม้จำนวนมากเรียกว่า เบาะชะไรซ์ ซึ่งคำว่า เบาะช เป็นคำมาจากภาษาเขมรซึ่งแปลว่า ป่าหรือไร่ ส่วนคำว่า ไรซ์ ซึ่งแปลว่า ต้นไม้ มีความหมายโดยรวมว่า ป่าไม้ ซึ่งเมื่อ พ.ศ. 2506 มีการตั้งหมู่บ้านและได้ตั้งชื่อให้เป็นภาษาไทยว่า นุญาติ ซึ่งกลุ่มคนที่มีการอพยพเข้ามาอยู่เรื่อยๆ และบุกเบิกเป็นที่ทำกินขยายออกไปจึงมีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเป็นหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่สมัยก่อนจนถึงปัจจุบันดังนี้

1. นายเขต คงวัน
2. นายดังกอ สุจินพรัหม
3. นายบวก ผลสมหวัง
4. นายรัต กชทอง
5. นายสมอินทร์ พูนสกุล
6. นายสุบรรณ งามงอน
7. นายไพบูรณ์ สายแสงจันทร์
8. นายประเทียร รุ่งเรือง
9. นายสรชัย เหมือนคิด

ความเป็นอยู่ของบ้านนุญาติแต่อดีตบุกเบิกพื้นที่เพื่อเป็นที่ทำกิน โดยประกอบอาชีพทำนา และหาอยู่หากินตามธรรมชาติ เช่น การจับปู ปลา กบ เขียด พืชผักที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ส่วนปัจจุบันก็มีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยเนื่องด้วยความเจริญทยอยหลั่งไหลเข้ามาในหมู่บ้าน ความต้องการความสะดวกสบายก็เพิ่มมากขึ้น โดยการจับจ่ายด้วยเงินสดแทนที่ใช้แรงชุดปู หาปลาเมื่อสมัยอดีต พอเห็นวิถีการบริโภคที่เปลี่ยนไปก็ใช้จะเป็นการแข่งขันตัวใครตัวมันซะทีเดียว ยังเห็นความงมงายของการสมัครสมานสามัคคีอันดี เห็นความเป็นญาติมิตรให้ความสำคัญและเคารพผู้อาวุโส เช่น งานบุญต่างๆที่มีในชุมชนยังเห็นการร่วมแรงร่วมใจช่วยกันเป็นอย่างดี โดยที่สำคัญคือผู้อาวุโสจะเป็นตัวหลักสำคัญหลักให้คำปรึกษาหารือและช่วยเรื่องพิธีกรรมต่างๆ

สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้ง บ้านบุญญา มีสภาพพื้นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก โดยตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของ จังหวัดสุรินทร์ มีระยะห่างประมาณ 8 กิโลเมตร มีเนื้อที่โดยประมาณ 1,152 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านฝ้าง ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านตะโก ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านเกาะตลุง ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านกาเกาะ ตำบลสลักได อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์

จำนวนประชากร

บ้านบุญญา มีจำนวนประชากรในพื้นที่ทั้งสิ้น 486 คน เป็นชาย 241 คน หญิง 245 คน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 106 ครัวเรือน

การคมนาคม

การคมนาคมแต่อดีตใช้การเดินทางเท้าไปมาหาสู่กัน โดยอาศัยเส้นทางเกวียนในการคมนาคม จนกระทั่งยุคของ ผู้ใหญ่บ้านนายสมอินทร์ พูนสกุล การคมนาคมทางเกวียนทำถนนให้สูงขึ้นโดยใช้แรงงานชาวบ้านช่วยกันขุดถม ส่วนการคมนาคมที่ใช้ในปัจจุบันมีดังนี้

1. ทางรถไฟ มีสถานีควบคุมการเดินรถขนาดเล็ก สถานีรถไฟบุญญาปลายทางสถานี กรุงเทพฯ และปลายทางอุบลราชธานี นอกจากนี้ยังมีรถไฟท้องถิ่นวิ่งในระยะสั้นปลายทาง นครราชสีมา ลำซิว และอุบลราชธานี

2. ทางรถยนต์ มีเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 226 ทางผ่านไปสู่อำเภอสี่ขภูมิไปสู่ จังหวัดสุรินทร์ โดยมีรถโดยสารประจำทาง รถตู้โดยสารวิ่งผ่านระหว่างสี่ขภูมิ-สุรินทร์ ผ่านตำบล บุญญา

สถานศึกษา

เมื่อครั้งอดีตเด็กนักเรียนบ้านบุญญาจะต้องเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนวัดชัยประโคน (วัดเสม็ด) บ้านเสม็ด ตำบลสลักได อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ทำการเรียนการสอน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 4 ส่วนปัจจุบันมีโรงเรียนบ้านบุญญา ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านบุญญา ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ทำการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

แหล่งน้ำสาธารณะ

มี 1 แห่ง สระเปียงเนยะตา

3. นายทิน	หวังชูชอบ
4. นายพิน	ศรีเมือง
5. นายบุญ	ศรีสม
6. นายปลิง	หวังชูชอบ
7. นายคำศึก	กงจักร
8. นายสากล	ศรีสม
9. นายเคชะ	ตุกใส
10. นายอิสรา	พันธ์สน
11. นายถวัลย์	โชติช่วง

สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้งบ้านฝั่งมีสภาพเป็นที่ราบอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมือง มีระยะทางห่างจาก
อำเภอประมาณ 11 กิโลเมตร มีเนื้อที่โดยประมาณ 1,972 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านสกี้น ตำบลบุญญา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านบุญญา ตำบลบุญญา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านกลี้ง ตำบลบุญญา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านสะแกชำ ตำบลแสงพัน อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

การคมนาคม

การพัฒนาการคมนาคมในสมัยของผู้ใหญ่บ้านนายพิน ศรีเมือง โดยการสร้างรอบคุ้มตะ
โบงชาวบ้านช่วยกันขุดดินถม

-ในสมัยของนายปลิง หวังชูชอบ มีการขุดลอกคลองปวงตึกโดยได้งบประมาณองค์การบริหารส่วนจังหวัด การทำถนนใหญ่จากถนนใหญ่จากสถานีรถไฟถึงบ้านสกี้น

-ในสมัยของนายคำศึก กงจักร ขุดลอกหนองระไซร์ใช้งบบำรุงท้องถิ่น ขุดลอกหนองดา
เม็งใช้งบ กสข. งบประมาณแหล่งน้ำขุดลอกหนองตะเปียงหม ทำถนนลูกรังทางไปวัด ทางไปสะแก
ชำ ถนนใหญ่งบ กสข. สร้างศูนย์สภาตำบล ปี พ.ศ.2525 งบ กสข. ศูนย์สาธิตการตลาดปี พ.ศ.2533
ธนาคารข้าวบ้านฝั่ง

1. ทางรถไฟ มีสถานีควบคุมการเดินรถขนาดเล็ก สถานีรถไฟบุญญาปลายทางสถานี
กรุงเทพฯ นอกจากนี้ ยังมีรถไฟท้องถิ่นวิ่งในระยะสั้นปลายทางนครราชสีมา ลำชี และอุบลราชธานี

2. ทางรถยนต์ มีเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 226 ทางผ่าน ไปสู่อำเภอศีขรภูมิไปสู่
จังหวัดสุรินทร์ โดยมีรถโดยสารประจำทาง รถตู้โดยสาร วิ่งประจำทางศีขรภูมิ-สุรินทร์ ผ่านตำบล

ไฟฟ้า

ปี พ.ศ. 2531 มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน

สถานศึกษา

มีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง ชื่อโรงเรียนวัดประสพ ตั้งเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2476 อยู่ระหว่างรอยต่อหมู่บ้านสกีวันและหมู่บ้านผึ่ง ตำบลบุดูธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยวัดประสพสุขุมอบศาลาการเปรียญเป็นอาคารเรียน ในระยะแรกทำการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 วันที่ 26 มิถุนายน 2505 วัดประสพสุขุมอบที่ดินให้สร้างโรงเรียนจำนวน 6 ไร่ โดยมีชาวบ้านผึ่ง บ้านสกีวัน พระ และครูช่วยกันสร้างในสมัยครูลศ สมโนใจ เป็นครูใหญ่ เดือนพฤศจิกายน 2514 รับงบประมาณจากรัฐและชาวบ้านสมทบสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ ปี 2520 - 2523 ชาวบ้านและคณะครูนักเรียนช่วยกันสร้างต่อเติมและสร้างศาลาอเนกประสงค์ ปัจจุบันโรงเรียนวัดประสพเปิดทำการเรียนการสอนจากชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีเด็กนักเรียนจากบ้านผึ่งและบ้านสกีวัน

แหล่งน้ำสาธารณะ

มีแหล่งน้ำสาธารณะทั้งหมด 5 แห่ง

1. หนองป่วงดึก
2. หนองโกลตะเม็ง
3. หนองตะเปียงทม
4. หนองระไซร
5. สระวัดประสพสุข

ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าสงวนหนองเย็บ มีเนื้อที่ 2,600 ไร่

ป่าชุมชนเนื้อที่ 4 ไร่

ทรัพยากรบุคคล

ด้านประเพณี วัฒนธรรม การละเล่น วงมโหรี

- นายบุญชู สิงคเสถิต
- นายจรัส จูชาจันทร์ เล่นซอ
- นายทุเรียน ศรีเสริม เล่นซอ
- นายคำสีก กงจักร เป่าแคน ขลุ่ย

ลิเก

- นางรำชี คงคัง
- นายศรีศักดิ์ คงคัง
- นายทองดี จิตหาญ
- นางสมโภชน์ ศรีสม
- นางสมนัด เชิดสุข
- นายบุญศรี ผลสมหวัง
- นายทิส ทิดถูก
- นางอุไร กงจักร

โหม

- นางก้วน เจนขนบ

เข้าทรง

- นางคำนึ่ง จิตรหาญ

โหราศาสตร์

- นายเจริญ วิเศษ

หมอพื้นบ้าน

- นายเทียม เพชรงาม จอดกระดุก
- นายเทือก เจนขนบ อัมพฤกษ์
- นายจรัส จูฑาจันทร์ เป้าตานช้าง
- นายหวง หุ่นทอง เป้าแก้วพิษงู
- นายเก่ง โชติช่วง แก้วคุณไสย

หัตถกรรม

- นายเลี่ยน ภางาม
- นายเสงี่ยม มณฑาทอง
- นายกันหา ศรีระอุดม
- นายประกิจ ศรีเสริม

สะเดาะเคราะห์

- นายเสงี่ยม มณฑาทอง

กิจกรรมกลุ่ม

- กลุ่มเพาะเห็ดฟาง
- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์
- กลุ่มฉาปนกิจศพ
- กลุ่มแม่บ้าน
- กลุ่มแปรรูปสมุนไพร
- กลุ่มเกษตรอินทรีย์
- กลุ่มศูนย์สาธิตการตลาด
- กลุ่มธนาคารข้าว

ประวัติความเป็นมาบ้านสก๊วน

บ้านสก๊วน หมู่ที่ 5 ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ตั้งมาเมื่อ 100 ปีเศษ โดยนายเหลียม นางกริม บังคะดารา กับพวกอีกจำนวน 4 ครอบครัว อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ มาตั้งรกรากทำมาหากิน โดยประกอบอาชีพทำนา โดยตลอด จนกระทั่งมีลูกหลานสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ บ้านสก๊วนเดิมไม่มีชื่อบ้านนายเหลียม บังคะดารา ผู้ใหญ่บ้านคนแรกได้ตั้งชื่อว่าบ้านสก๊วน สาเหตุที่ให้ชื่อว่าบ้านสก๊วนเนื่องจากหมู่บ้านมีแหล่งน้ำใหญ่ โดยรอบๆ หนองน้ำ มีผักชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นผักซึ่งใช้จิ้มกับน้ำพริก รสชาติอร่อย กรอบเผ็ด ชนิดนี้เรียกเป็นภาษาเขมรว่า สก๊วน จึงใช้ชื่อนี้เป็นชื่อหมู่บ้าน ตั้งแต่ตั้งหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านดังนี้

1. นายเหลียม บังคะดารา
2. นายเนตร สุนทรชัย
3. นายพร สุนทรชัย
4. นายบุญสวน บังคะดารา
5. นายหีบ บังคะดารา
6. นายชอย บุตรงาม
7. นายบุญช่วย ศรีพรหม
8. นายแดงชัย สืบเสาะ

สภาพทางภูมิศาสตร์

บ้านสก๊วน มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบ ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 11 กิโลเมตร โดยมีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 2,481 ไร่ มีเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านอังกัญ ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านฝ้าง ตำบลบุญญา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านหนองเย็บ ตำบลบุญธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านโสน ตำบลแสงสพ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ประชากร

บ้านสกี้น มีประชากรในพื้นที่รวมทั้งสิ้น 683 คนเป็นชาย 335 คน เป็นหญิง 348 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 151 ครัวเรือน

การคมนาคม

มีถนนติดต่อไปยังเมืองสุรินทร์ 2 เส้นทาง

สถานศึกษา

มีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง ชื่อโรงเรียนวัดประสพ ตั้งเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2476 อยู่ระหว่างรอยต่อหมู่บ้านสกี้นและหมู่บ้านฝิ่ง ตำบลบุญธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยวัดประสพสุขุมอบศาลาการเปรียญเป็นอาคารเรียน ในระยะแรกทำการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 วันที่ 26 มิถุนายน 2505 วัดประสพสุขุมอบที่ดินให้สร้างโรงเรียนจำนวน 6 ไร่ โดยมีชาวบ้านฝิ่ง บ้านสกี้น พระ และครูช่วยสร้าง ในสมัยครูลุด สมใจเป็นครูใหญ่เดือนพฤศจิกายน 2514 รับงบประมาณจากรัฐและชาวบ้านสมทบ สร้างอาคารเรียนหลังใหม่ ปี 2520-2523 ชาวบ้านและคณะครูนักเรียนช่วยกันสร้างต่อเติมและสร้างศาลาอเนกประสงค์ ปัจจุบันมีเด็กนักเรียนจากบ้านฝิ่งและบ้านสกี้น

แหล่งน้ำ

- สระตะโปง
- สระตามุม
- หนองกะนง

ทรัพยากรธรรมชาติ

- ป่าช้า (อยู่ทางทิศตะวันตกหมู่บ้าน)

กิจกรรมกลุ่ม

- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์
- กลุ่มร้านค้า
- กลุ่มยุวเกษตร
- กลุ่มธนาคารข้าว
- กลุ่มฌาปนกิจศพ
- กลุ่มสตรี

องค์กรทางสังคม / ชุมชนในตำบลบุญญา

กลุ่มแม่บ้าน มีการจัดตั้งทั้งระดับหมู่บ้านและระดับตำบล เน้นกิจกรรมการส่งเสริมด้านฐานอาชีพ เช่น แปรรูปอาหารจากผลผลิตทางการเกษตร รับประทานอาหารให้กับหน่วยงานช่วงการจัดประชุมสัมมนา ซึ่งได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งในช่วงแรกจากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองสุรินทร์ ภายหลังองค์การบริหารส่วนตำบลบุญญามีมาสนับสนุนต่อ

กลุ่มผู้เลี้ยงโคกระบือ เป็นกลุ่มที่มีกระบวนการเรียนรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์ เช่น การให้วัคซีน ให้ยาถ่ายพยาธิ การให้อาหาร เป็นต้น โดยมีปศุสัตว์มาให้การอบรม ได้รับการสนับสนุนกิจกรรมจากเกษตรอำเภอและองค์การบริหารส่วนตำบล

กลุ่มเยาวชน เป็นกลุ่มที่คัดเลือกตัวแทนเยาวชนแต่ละหมู่บ้านทำกิจกรรมฝึกอบรมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากร เช่น ปลูกต้นไม้ กิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน เช่น กีฬาสัมพันธ์ โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนสนับสนุน

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เป็นกลุ่มเกษตรกรที่เน้นการผลิตเพื่อลดละเลิกการใช้สารเคมี สนับสนุนโดยเกษตรอำเภอ

กลุ่มเย็บเสื้อผ้า โดยการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลด้านอุปกรณ์ และมีงานไปอนให้ตลอด

เอกลักษณ์เชื้อชาติและภาษา

ชุมชนตำบลบุญญามีเชื้อชาติไทย บรรพบุรุษเป็นคนเขมร ต่อมามีคนไทย - ลาวอพยพถิ่นฐานเข้ามาอยู่บ้าง และมีชุมชนไทย - กวย เข้ามาเป็นเขยหรือสะใภ้บ้าง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเป็นชุมชนไทยเขมรเกือบทั้งหมดเอกลักษณ์ของชุมชนคือ กินข้าวเจ้า พูดภาษาเขมร มีพูดลาวและกวยบ้างที่อพยพตามมา ส่วนภาษาเขียนเป็นภาษาไทย นอกจากคนรุ่นก่อนที่อายุมากแล้วบางคนที่ยังเขียนภาษาขอม ซึ่งเกี่ยวข้องกับตำรา บทสวด และพิธีกรรมต่าง ๆ จะเขียนภาษาขอมเพราะเป็นองค์ความรู้ที่ได้มาจากเขมรกับพวเขา และที่สามารถอ่านออกเขียนได้ศึกษาเล่าเรียนตอนบวชเป็นพระสงฆ์

ความสัมพันธ์กันทางเครือญาติ

ชุมชนตำบลบุญญามีระบบโครงสร้างเครือญาติหลัก ๆ ห้าตระกูลในช่วงแรกได้แก่ นาม สกุลสระศิริ กงจักร หมายชนะ บุตรงาม และสุจินพริหม ช่วงหลังเพิ่มมาอีก 3 ตระกูลหลักได้แก่ กระจายศรี บังคะคารา และอนุเคราะห์ ซึ่งชุมชนมีความผูกพันกันค่อนข้างเหนียวแน่นต่างมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านช่วยแรงงาน แบ่งปันอาหารการกิน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ดูแลกันในยามเจ็บไข้ได้ป่วย อาจเพราะว่าเป็นทั้งเครือญาติดั้งเดิมที่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิต หรือญาติที่เกิดจากการแต่งงาน และส่วนหนึ่งอาจเกิดจากความเชื่อที่แต่ละปีมีประเพณี "แซนเนียะตา" (เช่น

ศาลปู่ตา) เป็นการเช่นบรรพบุรุษร่วมกันทั้งชุมชน ให้ดูแลลูกหลานและชี้นำไปในทางที่ถูกที่ควร ให้ชุมชนมีความสามัคคีช่วยเหลือดูแลกันเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งความสัมพันธ์กันทางเครือญาติก่อให้เกิดผลดีแก่ชุมชน คือเพิ่มความเป็นปึกแผ่นและสามารถควบคุมวิถีชีวิตให้ไปในแนวทางที่สังคมต้องการได้

ความเชื่อวัฒนธรรมและความเชื่อเรื่อง "จวม"

ทารกที่คลอดออกจากครรภ์มารดามีการตั้งครุให้เพราะคนชาติพันธุ์เขมรทุกคนเกิดมาเชื่อว่าต้องมีครูกำเนิด คือ ต้องมีจวมโบน คำว่า จวมโบนประกอบด้วย กะลามะพร้าว ใส้ไข่ไก่ 1 กำมือ ใบพลูวางซ้อนกันวางสี่ทิศ คือวางในกะลานั้นให้ปลายใบหันไปสี่ทิศ รวมทั้งหมด 16 ใบ หมดทุก 1 ลูกเทียนไข 1 เล่ม เงิน 4 สตางค์หรือ 1 บาทก็ได้ ด้วยคนเขมรเชื่อว่าจวมนี้เท่ากับศาลเจ้าหรือที่สิ่งสถิตของเทวดาผู้คุ้มครองบุคคลนั้น ๆ ผู้เป็นเจ้าของ การมีครูกำเนิดนั้น เหมือนกับมีเทพเจ้าคลบลดลาลให้สุขภาพของเจ้าของดีหรือไม่ดี ถ้าทำผิดต่อครุก็จะเกิดอาการปวดศีรษะ จิตใจเกร็งเครียด ชีวิตอยู่อย่างขาดความอบอุ่นและสดชื่น ถ้าทำผิดต่อครูกำเนิด เช่น ลอดได้บันไดบ้าน รวดตากผ้า ผ่าถุงถูกหรือข้ามศีรษะ ต้องทำพิธีขอขมาต่อครุ เจ้าของจวมนั้นก็หายเป็นปกติ คนเขมรบางรายที่ขณะคลอดออกมามีสายรกพันคอ พันลำตัว เถวียงบ่า เขาเรียกว่าครุ สนมสังวารย์ (ภาษาเขมร) คนพวกนี้ต้องตั้งจวมเป็นจวมมะมีวด ประกอบด้วย ใบตาลฉลุลายทรงสถูป มีฉัตรสีแดงข้างบน คนมีครุสนมสังวารย์ เรียนคาถาอาคมแล้วขมังเวทย์กว่าคนธรรมดา และถ้าผิดครุอาการจะรุนแรงกว่า หรืออาจเป็นบ้า แก้วไขยาก และยังมีอีกประเภทหนึ่งที่แรงยิ่งกว่า คือ " ปะเจิระมุล " (ภาษาเขมร) แปลว่า " สายสะดือบิดเป็นเกลียว " ถ้าคนผู้ใดคลอดออกมาแต่แรกเกิดเป็นดังนี้แสดงว่า ครุแรง เรียนเวทมนต์จะมีฤทธิ์านุภาพยิ่ง คนธรรมดาที่ไม่อยู่ในกลุ่มสนมสังวารย์ถ้าตอนเด็กไม่ค่อยสบาย เดี๋ยวป่วยเดี๋ยวไข้ ไปทรงหรือไปโบล (เสี่ยงทาย) ดู บอกว่าเทวดาอยากมาอยู่ด้วยก็ต้องมาโจลมะมีวด คือจวม ทรงสถูปฉลุใบตาลแบบธรรมดาไม่มีฉัตรสีแดงข้างบน เด็กก็จะเป็นปกติสุขไม่ค่อยเจ็บไข้ได้ป่วยอีก

ในการสังเกตดูว่าเด็กทารกคนไหนมีสนมสังวารย์หรือไม่นั้นดูได้จากผู้ที่คลอดออกมาพร้อมถุงน้ำคร่ำโดยฉีกดูได้ง่าย เพราะเห็นสายรกพันชัดเจน แต่มีบางรายที่ถุงน้ำคร่ำแตกก่อนและสายรกหลุด หมอตำแยดูไม่ออกไม่รู้ว่าเป็นสนมสังวารย์ ครั้งใดขึ้นผิดครูกำเนิด คนที่ผิดครูกำเนิดที่เป็นสนมสังวารย์จะเป็นบ้า จำต้องสืบหาสาเหตุแห่งความเจ็บป่วยนั้นถ้าแก้ทางอื่นแล้วไม่หายก็ทรงเจ้าแบบเขมร คือ " โจลมะมีวด หรือโบล " เจ้าบอกว่าผิดครุสนมสังวารย์ ก็ทำพิธีขอขมาต่อครูกำเนิดจึงจะหายจากการเป็นบ้า

ความเชื่อเรื่อง "ผี"

วัฒนธรรมความเชื่อเรื่อง "ผี" โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษจะเห็นได้จากประเพณีเช่นผีบรรพบุรุษของคนเขมรที่ยิ่งใหญ่มาก คือ ประเพณีแซนโคนตา (บุญสารทเดือน 10) เป็นการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษแสดงถึงความกตัญญูรู้คุณ ถึงแม้จะล่วงลับไปแล้วลูกหลานยังระลึกถึงยังกราบไหว้เคารพนับถือประเพณีนี้ ไม่ว่าลูกหลานจะไปทำงานที่ไกลบ้านหรือต่างจังหวัดหรือมีครอบครัวตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านอื่นก็ต้องเดินทางมาร่วมงานบุญนี้ พ่อแม่ญาติพี่น้องลูกหลานได้มาพบเจอกัน ทุกคนมีรอยยิ้มมีความสุขสนุกสนาน ร้องรำทำเพลง รับประทานอาหารร่วมกัน มีของฝากของกินของใช้มาแบ่งปันกันถ้าคนต่างถิ่นได้มาเห็นจะรู้สึกอึ้งอัมและมีความสุขไปด้วย และที่สำคัญประเพณีนี้ ลูกหลานจะจัดหาข้าวปลาอาหารขนมเนย พืชผักผลไม้หลากหลายชนิดเพื่อเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่บ้าน และนำไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่วัดด้วย เชื่อว่าการทำบุญครั้งนี้จะทำให้ผีบรรพบุรุษดีใจ และอวยชัยให้พรมีความอุดมสมบูรณ์ด้านข้าวปลาอาหาร เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงานและมีความสุข ถ้าลูกหลานคนใดไม่นึกถึงบรรพบุรุษไม่ได้จัดแต่งเซ่นไหว้หรือทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ เชื่อว่า ก็จะถูกบรรพบุรุษสาปแช่งให้ชีวิตตกอับไม่มีความสุข ไม่เจริญรุ่งเรือง

ความเชื่อในระบบวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชาวบ้านยังคงมีความศรัทธาและความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่มาก แม้ว่าจะไม่เข้มข้นและเคร่งครัดเหมือนสมัยก่อน ไม่ว่าจะเป็นการเซ่นไหว้ก่อนการลงไร่ไถนาเพื่อบวงสรวงบอกกล่าวเจ้าที่ เพื่อให้ปีนี้ได้ข้าวอุดมสมบูรณ์และเป็นการขอขมาพื้นดินที่ได้ล่วงเกินในปีที่ผ่านมา ก่อนการเก็บเกี่ยวจะมีการขอต่อพระแม่โพสพในการจะเก็บเกี่ยว โดยลงมือเกี่ยวข้าวประมาณหนึ่งฟ่อนมาแขวนหน้ายุ้งฉางเพื่อให้ได้ข้าวอุดมสมบูรณ์และไม่ให้เกิดความเสียหายระหว่างเก็บเกี่ยว พอเก็บเกี่ยวเสร็จเอาข้าวขึ้นยุ้งฉางจนเรียบร้อยก็จะมีการเรียกขวัญข้าว และขอขอบคุณพระแม่โพสพ และผีบรรพบุรุษที่ช่วยปกป้องรักษาคนในครอบครัวและข้าวปลาอาหารให้เกิดความอุดมสมบูรณ์

คนเขมร ก่อนออกเดินทางไปไหน เช่น ไปสอบ ไปทำงานต่างถิ่นหรือว่าเดินทางจากที่อื่นกลับมาบ้านก็จะมีการเซ่นบอกตาชาย บอกบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งความเชื่อและวิถีปฏิบัติเรื่องนี้ยังคงมีผู้ถือปฏิบัติอยู่ทั่วไปทุกชุมชน

บริเวณแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคของคนในชุมชนจะมีการตั้งศาลปู่ตา หรือภาษาเขมรเรียกว่า "เนยะตา" ไว้ปกป้องรักษามิให้ใครมาล่ล่วงละเมิดกติดาของชุมชน เช่น ห้ามนำวัวควายลงน้ำ ห้ามจับปลา กรณีจับปลาจะมีข้อยกเว้น คือ ในช่วงหน้าแล้งก็จะให้คนในชุมชนร่วมกันจับ

ปลา โดยจะมีการเก็บค่าจับปลาตามอุปกรณ์ที่ใช้ เช่น แห 1 ปาก 50 บาท ลูม 1 อัน 10 บาท เป็นต้น ส่วนเงินที่ได้จากการเก็บค่าลงจับปลาก็จะเป็นกองทุนในการจัดกิจกรรมภายในชุมชน

ด้านการพึ่งพาทรัพยากรอีกอย่างหนึ่งนั่นคือ ป่า ที่เป็นทั้งแหล่งอาหาร ยา พลังงาน ถ่านหิน และไม้ใช้สอยหรือวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างบ้านเรือน คนเขมรมีความเชื่อเกี่ยวกับป่าว่า มีผีป่าเทวดารักษ์ที่ช่วยปกป้องรักษาต้นไม้และสรรพสัตว์ที่อยู่ในป่า ฉะนั้นเวลาเข้าป่าจึงต้องมีการขอขมาและเมื่อจะตัดต้นไม้สักต้นจะต้องเซ่นไหว้ขอเทวดารักษ์ที่ปกป้องรักษาต้นไม้

ในช่วงก่อนวันสงกรานต์ก็จะมีการรำตรุษ ภาษาเขมรเรียกว่า "เรียมโครีจ" เพื่อเป็นการขอฟ้าขอฝนและระดมทุนของคนในชุมชน โดยมีการแต่งกายของคนร่วมรำจะมีการแต่งกายสีล้วน ฉูดฉาด ประกอบกับบทเพลงกัน คริมที่กล่าวถึงการมาเยี่ยมเยียนชื่นชมกับอาณาบริเวณบ้าน พิษพรรณ ทุ่งนาง รูปทรงบ้านเรือน และประกอบด้วยดนตรีปี่กลอง เดินรำจนครบทุกหลังคาเรือน และมีการระดมทุนตามแรงศรัทธาพอช่วงเย็นก็มีการขนทรายเพื่อก่อเจดีย์ทรายเป็นการทำบุญหมู่บ้านและมีพระสงฆ์มาสวดให้เจริญพระพุทธมนต์และให้พร จึงให้เห็นความสามัคคีของคนในชุมชนผ่านงานบุญงานในชุมชน ยกตัวอย่าง เช่น มีการเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดมีญาติเยอะก็จะได้รับเลือกเป็นตัวแทนของคนในชุมชน

ความเชื่อเรื่อง "เฮาปะลึงส์" (เรียกขวัญ)

คนเขมรเชื่อว่า ขวัญเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตเป็นเสมือนหัวใจและสติทั้งหมดของคน ขวัญสามารถหายได้เมื่อเจอสิ่งที่มากระทบจิตใจหรือสุขภาพอย่างรุนแรง เช่น ประสบอุบัติเหตุ เจ็บไข้ได้ป่วยอย่างรุนแรง พบกับอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเรียกขวัญให้มาอยู่กับเนื้อกับตัวนอกจากนี้ความเชื่อเรื่องขวัญยังเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ชาวบ้านถือเป็นสิริมงคล เช่น พิธีแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ และบวชนาค จุดมุ่งหมายก็เพื่อเป็นการบำรุงขวัญให้อยู่กับเนื้อกับตัว เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและปลอดภัยจากความเจ็บป่วย

ความเชื่อเรื่องกรรม

คนเขมรเชื่อเรื่องการสะสมกรรมตั้งแต่บรรพบุรุษและปลูกฝังให้ลูกหลานหมั่นทำบุญ เห็นได้จากเมื่อมีงาน บุญงานวันสำคัญทางศาสนา จะร่วมการทำบุญและเชื่อว่า ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว การสะสมผลกรรมของความดีจะช่วยให้มีความสุขทั้งในชาตินี้และมีผลบุญต่อไปในภพภาคหน้า

ความเชื่อเรื่องโชคลาง

คนเขมรมีความเชื่อเรื่องโชคลางในหลายด้าน เช่น ถ้าสุนัขคลอดลูกในบ้านเรือน จะมีพิษชนิดต่าง ๆ ขึ้นบ้าน ถือว่าเป็นลางไม่ดี จะก่อให้เกิดอาเพศขึ้นภายในครอบครัว ต้องทำพิธีแก้เคล็ดนิมนต์พระมาสวด ภาษาเขมร เรียกว่า "ปึงเกาะ" (แปลว่า สวดขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกไป)

ถ้าหากเกิดมีฟ้าผ่าในบริเวณที่อยู่อาศัยหรือบริเวณพื้นที่ทำกิน เช่น ไร่ นา เชื่อว่า จะเกิด ความเคียดร้อนขึ้นภายในครอบครัว ก็จะนิมนต์พระไปสวด "ปึงเกาะ" เช่นเดียวกัน

ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม

คนเขมรให้ความสำคัญกับเรื่องฤกษ์ยามมาก เช่น ก่อนจะลงมือทำบุญในแต่ละปีก็คิดหา ฤกษ์ยามงามดี เพื่อจะได้ผลผลิตบริบูรณ์ การเดินทางไปทำงานต่างถิ่น การจัดงานบุญ หรืองาน มงคลต่าง ๆ การซื้อสัตว์เลี้ยง หรือของมีค่าส่วนใหญ่จะดูฤกษ์ยามก่อนเพื่อให้ชีวิตอยู่ดีมีสุขและ ร่ำรวยมั่งคั่ง ข้าวของไม่สูญหาย

ความเชื่อเรื่องพิธีกรรม

การโละมะมีวค

ในภาษาไทยน่าจะเรียกว่าการเซ่นแม่มด กระทำขึ้นเพื่อสื่อสารกับโลกแห่งวิญญาณกับ มนุษย์โดยมีคนเจ้าทรงเป็นตัวกลางในการสื่อสาร ชาวบ้านจะทำพิธีนี้เมื่อมีผู้เจ็บป่วยขึ้นมาโดยมี ทราบสาเหตุ รักษาอย่างไรก็ไม่หาย มีการเชิญวิญญาณหรือเทพยดาเข้าร่างทรงแล้วผู้จัดทำพิธี กรรมจะถามสาเหตุของการเจ็บป่วย ร่างทรงก็จะบอกว่าเกิดจากสาเหตุอะไรและให้แก้ไขอย่างไร เมื่อทราบสาเหตุแล้วก็นำไปปฏิบัติตาม อาจจะด้วยการเซ่นไหว้ตามที่ร่างทรงบอก เมื่อเสร็จพิธี กรรมผู้ป่วยจะมีอาการดีขึ้นหรือหายจากอาการเจ็บป่วยในที่สุด

การเลี้ยกไข่

เป็นวิธีการการวินิจฉัยโรคโดยใช้ไข่ในการหาคำตอบและเป็นกระบวนการรักษาโรคไป พร้อม ๆ กัน กล่าวคือเมื่อมีคนเจ็บป่วยไม่สบายและต้องการรู้ว่าตัวเองเป็นอะไรและจะต้องบำบัด รักษาอย่างไร ผู้ป่วยจะไปขอให้หมอพื้นบ้านทำการเลี้ยกไข่เพื่อหาสาเหตุของการเจ็บป่วย ในพิธี กรรมการเลี้ยกไข่ หมอจะใช้ไข่ 3 - 6 ฟอง คลึงไปทั่วตัวของผู้ป่วย พร้อมกับท่องคาถากำกับไป ด้วย เมื่อคลึงไข่หรือลากไข่ครบทุกจุดทั่วร่างกายแล้วก็นำไข่มาดอกลูกว่ามีลักษณะผิดปกติอย่างไร ในไข่มีเศษอะไรติดอยู่หรือไม่ ซึ่งเมื่อหมอพื้นบ้านดูจากไข่ที่ดอกลูกแล้วก็วินิจฉัยหรือทำนายได้ว่า เป็นอะไร ผิด่างนางไม้มากระทำหรือเปล่า วินิจฉัยว่าโรคที่เป็นจะรักษาหายหรือไม่ และให้คำแนะนำวิธีการรักษาหมอบางท่านจัดชาให้รับประทานและแนะนำให้มาเลี้ยกไข่ติดต่อกันจนกว่าจะ หาย ถ้าอาการหนัก เช่น ถูกกระทำคุณไสยต้องเลี้ยกไข่ติดต่อกันเป็นระยะเวลาเป็นเดือน โดยผู้ ป่วยต้องเตรียมไข่มาเอง

การโบล

หมอทุกคนมีจุดเริ่มจากความสนใจและอยากรู้ความจริงว่า การโบล จะถูกต้องหรือไม่ และบางคนที่สามารถ โบลได้เพราะมีเทพมาประทับอยู่ด้วย เนื่องจากการเจ็บไข้เรื้อรัง ขณะที่โบล ที่อาศัยเทพช่วยเหลือ วิธีการฝึกฝนการโบลต้องทำในช่วงเวลาที่เรียกว่า "กบกินเดือน" หรือ

จันทร์ทราส โดยผู้ที่ฝึกฝนต้องเข้าไปอยู่ในห้องที่ปิดประตูหน้าต่างมิดชิด อยู่คนเดียวและใช้อุปกรณ์ในการโบลซึ่งจะมีความแตกต่างกันไป ขณะโบลจะเลือกเสียงทาลักษณะกบกินเดือนอยู่ 4 อย่าง คือ

1. ปากฉีก หมายถึง ลูกหลานจะออกอาก
2. จี " ลูกหลานพอได้กิน
3. ท้องแตก " อุดมสมบูรณ์
4. คายออก " ลูกหลานไม่พอกิน

โดยให้ทำนาย 3 ครั้ง คำตอบทั้ง 3 ครั้งจะต้องเหมือนกัน ถ้าถูกต้องแสดงว่าคนผู้นั้นสามารถเป็นหมอโบลได้และทำนายได้แม่นยำ

การเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน

วิถีชีวิตและการทำมาหากิน

กิจวัตรประจำวันสมัยก่อนนั้นพอรุ่งเช้าตื่นขึ้นมาจะต้องตื่นขึ้นดำข้าว ฝัดข้าว ผ่าฟัน หานน้ำ และหุงหาอาหาร ช่วงกลางวันก็ทำไร่ ไถนา ลงหลักปักค้ำ ถ้ามีในช่วงฤดูทำนาก็จะออกหากบหาเขียด ขุดปู หาปลาตามท้องไร่ ท้องนา ช่วงเย็นก็จะดำข้าว ฝัดข้าว ผ่าฟัน หานน้ำ และหุงหาอาหารเวียนอยู่อย่างนี้ จะเห็นว่าการประกอบกิจกรรมของคนสมัยก่อนเป็นการออกกำลังกายอย่างดีผ่านการหาอยู่หากินจึงจะเห็นได้ว่าคนสมัยก่อนมีสุขภาพแข็งแรงและมีอายุยืนยาวกว่าคนในยุคสมัยนี้ โดยการประกอบอาชีพและดำรงชีพของคนสมัยก่อนจะพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์จากดิน น้ำ ป่า และคนชุมชนด้วยกัน การประกอบพิธีกรรมความเชื่อจึงยึดโยงกับสิ่งเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นการเซ่นไหว้ก่อนจะลงทำไร่ไถนาเพื่อให้ปีนี้ได้ข้าวอุดมสมบูรณ์และเป็นการขอขมาต่อพื้นดินที่ได้ล่วงเกินในปีที่ผ่านมา ก่อนการเก็บเกี่ยวก็จะมีญาติพี่น้องมารวมกันจนครบ จากวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ของคนสมัยก่อนอยู่กับความอุดมสมบูรณ์อยู่กับอากาศอันบริสุทธิ์ และอาหารการกินที่มีก็ปลอดภัยไร้สารพิษเจือปน จะทำอะไรก็ต้องออกใช้กำลังกายในการทำจึงเป็นการออกกำลังกายอย่างดี โดยสภาพแวดล้อมดี จึงเกื้อหนุนทำให้สุขภาพกายใจดีไปด้วย

เมื่อความเจริญไหลบ่าเข้ามากับสื่อในหลายด้านโดยเฉพาะโทรทัศน์ วิทยุ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่มาพร้อมกับสื่อทำให้ชุมชนรู้สึกชื่นชอบและยินดีกับความสะดวกสบายที่เห็นอยู่ตรงหน้า เกิดความรู้สึกริษยาอยากได้ อยากมี อยากสะดวกสบายทำให้เกิดการอพยพแรงงานไปต่างถิ่น เพื่อหาปัจจัยในการจะได้มาซึ่งเครื่องอำนวยความสะดวกเหล่านั้น คนหนุ่มสาวก็ทยอยกันเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ทั้งคนแก่และเด็กให้อยู่เฝ้าบ้าน เรือกสวนไร่นาก็ไม่มีกำลังหลักในการคราดไถ ส่วนการหาอยู่หากินก็เปลี่ยนไปโดยคำนึงถึงแต่ความสะดวกสบายโดยผ่านปัจจัยในการแลกเปลี่ยนคือ เงิน ในการจับจ่ายซื้ออาหารการกิน ไม่ได้แลกมาด้วยน้ำพักน้ำ

แรงหรือใช้สิ่งของแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องรู้จักคนขายเพราะใช้เงินเป็นปัจจัยแลกเปลี่ยน ไม่มีมิตติความสัมพันธ์ฉันท์ญาติมิตรเป็นแค่คนซื้อกับคนขาย จากที่คนในวัยทำงานไม่ได้อยู่ในชุมชนส่งแต่เงินมาให้จึงขาดช่วงสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาจากคนเฒ่าคนแก่ ดังคำกล่าวของนักพัฒนาอาวุโสของอีสาน "คุณบำรุง บุญปัญญา" มองผ่านสังคมทุกวันนี้ว่า น้ำไม่ตก ผักไม่ปลูก ลูกไม่เลี้ยง คือ น้ำไม่ตก เป็นการที่ไม่ต้องออกแรงกายในการดักน้ำมาอุปโภคบริโภคแม้กระทั่งรดผักโดยการใช้เครื่องทุ่นแรงไปเสียหมด แม้กระทั่งน้ำดื่มยังจำต้องซื้อไม่ได้รองน้ำฝนไว้ดื่มกันอย่างเช่นอดีต ผักไม่ปลูก ถ้าอยากจะกินผักไม่ต้องปลูกเพราะมีรถแร่ขาย พืชผัก และอาหารเข้ามาซึ่งเป็นการพึ่งพิงจากภายนอกแทนที่จะพึ่งตนเอง ลูกไม่เลี้ยง จากคนที่เข้าไปชุดทองในเมืองกรุง เข้าไปก็จะต้องอยู่ร่วมกันพอท้องก็จะส่งลูกมาให้คนเฒ่าคนแก่ที่อยู่ที่บ้านเป็นคนเลี้ยง คนเฒ่าคนแก่ที่อยู่ที่บ้านอาจจะเลี้ยงถึงสามครั้ง คือ เลี้ยงลูกตนเอง เลี้ยงหลาน จนกระทั่งถึงเลี้ยงเหลน แม้กระทั่งการพัฒนาถนนหนทางเป็นลาดยาง หรือถนนดำที่เลื้อยลดเข้ามาในชุมชนกลับเป็นเส้นทางของการอพยพแรงงานคนเข้าสู่เมืองและเป็นเส้นทางลำเลียงความเจริญเข้ามาไม่ว่าจะเป็น โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น ปิ๊มน้ำ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างไหลเข้ามาในชุมชน รถมอเตอร์ไซด์ คนกับความเจริญใกล้กันแค่เอื้อม วัฒนธรรมก็แปรเปลี่ยน เช่น วัฒนธรรมการกินที่จะให้ความสำคัญกับพืชผักในท้องถิ่นและทำอาหารกินเอง ก็เปลี่ยนเป็นอาหารทำสำเร็จที่ไม่ได้ปรุงขึ้นเองและโดยไม่ทราบว่าเป็นอาหารเจือปนด้วยอะไร ในขณะที่เดียวกันเมื่อรัฐได้ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก (ในช่วง 40 ปีเป็นต้นมา) โดยเฉพาะช่วงที่เป็นอาชีพหลักทำให้ชาวนามีวิถีชีวิตและวิถีการผลิตเปลี่ยนไปเน้นการลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น รถไถนา รถนวดข้าว รถเกี่ยวข้าว แทนแรงงานคน ใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงจำนวนมากจากเมื่อก่อนไม่ได้ใช้เลย สิ่งต่างๆ ที่ผ่านมาล้วนส่งผลกระทบต่อสุขภาพความเจ็บป่วย ทำให้เกิดโรคใหม่ๆ เช่น โรคฉี่หนู เบาหวาน ความดันโลหิตสูง อัมพาต มะเร็ง หรือพิษจากการใช้ยาฆ่าแมลง เป็นต้น และพบว่าการผลิตที่ต้องลงทุนสูง ประกอบกับการมีกองทุนต่างๆ มากมาย เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) กองทุนหมู่บ้าน กองทุนแก้ไขปัญหาคาความยากจน (ก.ข.ค.จ.) ทำให้ชาวบ้านมีภาระหนี้สินมากขึ้น เกิดภาวะความเครียด มีโรคทางจิตใจเข้ามาอีกจากปัจจัยดังกล่าวทำให้คุณภาพของชีวิตเปลี่ยนแปลงไป สภาพครอบครัวที่เคยอบอุ่นหายไป การซึมซับการเรียนรู้ การขัดเกลาผ่านสถาบันครอบครัวและชุมชนน้อยลง ในขณะที่ความแก่งแย่งและความเห็นแก่ตัวเพิ่มมากขึ้น โดยตัวชุมชนเองเน้นการพึ่งพิงจากภายนอกเป็นหลัก

การจัดการสุขภาพของคนในชุมชน

แต่เดิมเน้นการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเองด้านระบบการดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะมีหมอพื้นบ้านให้การดูแลรักษาอยู่แล้ว ทั้งกลุ่มอาการโรคทั่วไปที่ไม่รุนแรง เช่น อากาศไข้ ท้องอืด ผิดสำแดง และกลุ่มอาการรุนแรง เช่น ตกเลือด ถูกคุณไสย โดยใช้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือในการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น เป็นการดูแลกันอย่างใกล้ชิดพร้อมหน้าญาติพี่น้องเพื่อนบ้านและชุมชน คนไข้มีความอบอุ่นและกำลังใจทำให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บได้เร็วขึ้น สำคัญก็คือ หมอไม่ได้คิดค่ารักษาแล้วแต่จะยกครู

เมื่อระบบบริการสาธารณะสุขภาพเข้ามาครอบคลุมถึงพื้นที่คือ มีสถานีนามัย มีโรงพยาบาลประจำจังหวัดที่อยู่ไม่ไกลจากชุมชน (ประมาณ 4 - 10 ก.ม.) และการเดินทางสะดวกรวดเร็ว ไม่ต้องใช้เกวียนเหมือนแต่ก่อน ประกอบกับประสิทธิภาพของยาแผนปัจจุบันที่สามารถบำบัดบรรเทาอาการของโรคได้เห็นผลทันใจ และมีร้านขายยาแผนปัจจุบันให้เข้าถึงอยู่ทั่วไปสามารถหาซื้อใช้เองได้เมื่อขามเจ็บป่วย ทำให้การพึ่งพาองค์ความรู้การดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านลดลงอย่างรวดเร็ว แต่ก็ถือว่ายังไม่หมดไปอย่างสิ้นเชิง ยังมีกลุ่มอาการบางกลุ่มที่ยังต้องพึ่งการแพทย์แบบพื้นบ้านอยู่ เช่น เด็กเป็นตานซาง คุณนมแม่ไม่ได้ "เคื้อะฮ" (ภาษาไทยเรียกผัดสำแดง) เด็กร้องไห้ไม่หยุด โรคเรื้อรังบางชนิด ถูกคุณไสย แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก และโรคที่พบในท้องถิ่น ซึ่งมีรูปแบบการรักษาทั้งใช้ยาสมุนไพร เวทย์มนต์คาถาและพิธีกรรมต่าง ๆ

ปัจจัยที่มีผลต่อระบบสุขภาพในชุมชนตำบลบุฉะ

จากการศึกษาของทีมศึกษาไปพร้อมกับการจัดเวทีแลกเปลี่ยนกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ คือ สถานีนามัยและองค์การบริหารส่วนตำบลบุฉะ เชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับต่อสุขภาพของคนในชุมชนโดยมองผ่านวิถีชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการกินอยู่ หลับนอน ที่ส่งผลต่อสุขภาพอย่างเห็นได้ชัดจากการรับเข้าทางตรงคือ การกินโดยคำนึงถึงแหล่งที่มาของอาหารและกรรมวิธีการผลิตที่ส่งผลต่อสุขภาพ

อาหารที่คนในชุมชนบริโภค

อาหารจากธรรมชาติ อาหารที่ได้จากไร่จากป่าและท้องไร่ท้องนาเป็นอาหารที่เอื้อให้คนได้กินอยู่โดยอาหารที่ได้จากป่านั้นไม่ว่าจะเป็นพืชผัก เห็ด หน่อไม้และสัตว์ ซึ่งจะเห็นว่าเป็นอาหารที่มีอยู่ด้วยระบบนิเวศน์ พืช สัตว์ จุลินทรีย์ ต่างเอื้อประโยชน์ต่อกัน ส่วนท้องไร่ท้องนาเวลานานาที่ข้าวแตกออกถึงเวลาของการวางเบ็ด ดักลอบ ดักไซ ปลาที่ได้มาตัวใหญ่หนอยก็ต้มชดน้ำร้อน ๆ ตัวไหนเล็กหนอยก็ย่างแล้วโขลกค่าน้ำพริก เก็บผักจากท้องไร่ท้องนาไม่ว่าจะเป็น

ผักแว่น ผักกูด ผักบุ้ง มาจิ้มน้ำพริก ปลาตัวเล็ก ๆ ก็นำมาทำปลาจ่อม หรือไม่ว่าอย่างแล้วนำมาตากแดดจนแห้งสนิทไว้กินยามหน้าแล้ง

อาหารที่ได้จากการปลูกเอง ส่วนใหญ่จะเป็นพืชผักสวนครัว เช่น พริก หอม กระเทียม ตะไคร้ มะกรูด ขิง ข่า ขมิ้นชัน และกระชาย ซึ่งเป็นพืชที่เป็นเครื่องเทศเครื่องปรุงอาหารที่ขาดไม่ได้ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการประกอบอาหาร ยังมีกล้วย ขนุน มะพร้าว มะขาม เผือก ที่เป็นไม้ผลที่ได้ผลไว้กินตามฤดูกาลและต้นไม้บางต้นยังมีผลต่อความเชื่ออีกด้วย พืชผักที่ปลูกขึ้นเองนี้คนปลูกก็จะได้เห็นกระบวนการในการเพาะปลูกทั้งหมดจึงเห็นกรรมวิธีการเพาะปลูกที่ไม่ส่งผลต่อผู้บริโภคที่จะก่อให้เกิดโรคตามมา

อาหารตามท้องตลาด เนื่องจากสภาพสังคมที่ต้องเร่งรีบมากขึ้น การที่จะเข้าป่าเดินทางตามทุ่งนาเพื่อหาขบ เขียด พืชผัก เช่นแต่ก่อนก็ไม่มีเวลาที่จะทำเช่นนั้นได้จึงต้องพึ่งตลาด ห้างสรรพสินค้า หรือไม่กี่รถเร่ขายของจีปาดะหรือที่คุ้นหูเวลาเรียกว่ารถพุ่มพวง มีอาหาร พืชผักมาเสนอขายถึงบ้านใดบ้านจึงไม่จำเป็นต้องชวนชาวบอออกไปหาเองเพียงแต่เร่งกำลังหาเงินเพื่อจับจ่ายก็พอ ซึ่งอาหารที่ได้มาก็ไม่รู้กรรมวิธีการทำ การเพาะปลูก มีสารเจือปนอะไรบ้างอีกอย่างหนึ่งอาหารปรุงสำเร็จที่เราไม่รู้ที่มาที่ไปจึงทำให้ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อผองพวกรวมกันน้อยขนาดไหน ฉะนั้นสิ่งที่ชุมชนไม่รู้ที่มาก็ไปจึงทำให้ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการบริโภคสารเจือปนที่มากับอาหารและอาจส่งผลทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ขึ้นตามมา

จากการบริโภคทุกวันนี้ที่พึ่งจากภายนอกเน้นความสะดวกสบายไม่จำเป็นต้องกรำแดดกร่ำฝนเพื่อหาอาหารมาบริโภคใช้แรงกายเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยการแลกเปลี่ยนสินค้า คือเงิน จึงส่งผลทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้นได้ง่าย เมื่อเกิดการเจ็บป่วยขึ้นแล้วตามสภาพสังคมที่เร่งรีบจึงหาที่พึ่งที่รักษาอาการเจ็บป่วย ดังนี้

1. ซื้อยามกินเอง จากสภาพการของทุกวันนี้ที่ส่งผลให้คนไม่มีเวลาที่มาดูแลสุขภาพของตนเองอย่างจริงจังและไม่ได้แก่จากสาเหตุของอาการเจ็บป่วย จึงใช้การกินยาเพื่อแก้อาการเจ็บป่วยที่ปลายเหตุ โดยใช้ยาที่เห็นผลทันที โดยมิได้คำนึงถึงผลข้างเคียงที่จะเกิดขึ้นต่อร่างกาย โดยยาส่วนมากที่นิยมซื้อยามกินเอง เช่น ยาชุด ยาซอง ยาประดง 108 เพนนิซิลิน ทัมใจ ปวดหาย เป็นต้น

2. สถานบริการของรัฐและเอกชน จากการดูแลตนเองเบื้องต้นแล้วไม่ว่าจะเป็น การซื้อยามกินเองแล้วไม่หาย จึงจะเป็นขั้นตอนของสาธารณะสุขมูลฐานไม่ว่าจะเป็นสถานอนามัย โรงพยาบาลของรัฐ หรือถ้าใครมีกำลังจ่ายมากหน่อยจะเข้ารับบริการจากคลินิกหรือโรงพยาบาลเอกชน ซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายสูงและบริการไม่ทั่วถึงหรือเป็นการรักษาโรคไม่ได้รักษาคน จึงทำให้เกิดช่องว่างของผู้เข้ารับบริการกับผู้ให้บริการรักษาด้วย

3. หมอพื้นบ้าน การดูแลสุขภาพของหมอพื้นบ้านที่มีมาคู่กับชุมชนมานานแล้ว แต่พอมีทรัพยากรทางการแพทย์ที่ทันสมัยขึ้นหมอพื้นบ้านก็ถูกลดบทบาทลง โดยคนในชุมชนให้ความหวังและพึ่งความทันสมัยมากกว่า แต่กระนั้นก็ตามชุมชนชนบทยังให้ความสำคัญของหมอพื้นบ้านว่าเป็นผู้อาวุโส ที่ควรเคารพนับถือดูแลรักษาในปัจจุบันอาจถูกบดบังจากความเป็นสมัยใหม่ก็ตาม แต่ก็ยังเห็นการดูแลรักษาให้คำปรึกษาเรื่องสุขภาพแก่คนในชุมชน เช่น มีคนป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุของโรคและทางการแพทย์แผนปัจจุบันวินิจฉัยแล้วไม่เห็นสาเหตุของอาการเจ็บป่วยก็จะหันกลับมาให้หมอพื้นบ้านในการประกอบพิธีกรรมรักษา แม้กระทั่งคนแขน ขาหัก ถูกเป่าและพอรักษาใส่เฝือกจากแพทย์แผนปัจจุบันแล้วก็มาถอดเฝือกออกแล้วก็มาให้หมอพื้นบ้านจอดกระดูกเป่าและอาการของการปวดเมื่อยของร่างกายก็มีหมอจับเส้นหรือหมอจับตะไช (ภาษาเขมร) ให้การดูแลรักษาบรรเทาอาการเมื่อนั้นได้ถ้าเจ็บป่วยจากภายในต้องกินยาหมอพื้นบ้านก็จะจัดยาต้ม หรือ ฝนยาให้กินตามอาการนั้น โดยยาสมุนไพรที่ได้นั้นเป็นยาที่หาได้ในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นตามโคก เนิน จอมปลวก และในป่า โดยในป่าไม่ใช่ว่าเป็นแค่แหล่งอาหารเท่านั้น ยังมีการแนะนำการกินอยู่ เช่น ไม่ควรกินหน่อไม้เพราะจะทำให้เจ็บกระดูก สำหรับคนแขนขาหัก อาการไข้ไม่ควรกินอาหารรสชาติเย็นพวกแตงโม แตงกวา แตงไท อาจทำให้ไข้ขึ้นสูง ตลอดจนแนะนำคนที่ให้การดูแลรักษาด้วยนั้นคือ คนในครอบครัวให้รู้จักชนิดของตัวยาที่ช่วยบรรเทาอาการเบื้องต้น จึงเห็นได้ชัดเจนว่าหมอพื้นบ้านไม่เพียงที่จะดูแลรักษาเท่านั้นยังดูแลไปถึงคนป่วยและคนในครอบครัวจึงเป็นทั้งการรักษาโรคและรักษาคนด้วย

บทที่ 2

องค์ความรู้

พ่อเทือก เณชนบ

ประวัติ

พ่อเทือก เณชนบ อายุ 86 ปี เกิดปี พ.ศ. 2463 ปืวอก ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 52 หมู่ 6 บ้านฝั่ง ตำบลนฤญาติ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านพระปืด ต.เขวาสินรินทร์ (เดิม) ปัจจุบันชั้นอยู่กับ ค.แร่ กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์

พ่อเทือก เณชนบ อยู่บ้านพระปืด ต.เขวาสินรินทร์(เดิม) อาศัยอยู่กับตา ชื่อนายคูล ทองแผ่น เพราะพ่อแม่เสียชีวิตตั้งแต่ยังเล็กอยู่ มีพี่น้องทั้งหมด 7 คนเป็นชาย 4 คน เป็นหญิง 3 คน พ่อเทือกเป็นบุตรคนที่ 3 ปัจจุบันพี่น้องเสียชีวิตทั้งหมดแล้ว

ชีวิตในวัยเด็กก็ทำมาหากินตามวิถีชีวิตคนชนบททั่วไปคือเลี้ยงวัว ควาย หาปู ปลา แล้วก็ทำนาเช่นนี้เรื่อยไป

สมรสเมื่ออายุ 32 ปี แต่งงานกับนางก้วน เณชนบ ขณะนั้นแม่ก้วน อายุ 18 ปี ปัจจุบันอายุ 75 ปี มีลูกด้วยกัน 9 คนเป็นชาย 4 คน หญิง 5 คน

เหตุปัจจัยการเป็นหมอพื้นบ้าน

เริ่มเรียนรู้วิธีการรักษาตามตำราหมอพื้นบ้านตอนอายุ 12 ปี จากบุคคลดังต่อไปนี้

1. พ่ออ้อม อยู่บ้านกันตรัง ต.นาดี อ.เมือง จ.สุรินทร์ มีองค์ความรู้ด้านการดูแลคนป่วยด้านคุณไสย(ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)
2. พ่อเรน มีองค์ความรู้ด้านการดูแลรักษาคนป่วยที่ถูกคุณไสยและโรคต่าง ๆ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)
3. พ่อเตล อยู่บ้านตะวัน ต.สลักไผ่ อ.เมือง จ.สุรินทร์ มีองค์ความรู้ด้านการดูแลรักษาคนป่วยที่ถูกคุณไสยและโรคทั่วไป (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)
4. พ่อเกี่ยม บ้านพระปืด ต.เขวาสินรินทร์ (เดิม) ปัจจุบันตั้งอยู่บ้านแร่ อ.เมือง จ.สุรินทร์ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)

*หมายเหตุ กระบวนการเรียนรู้จากครูทั้ง 4 ท่านนั้น ต้องผ่านการบูชาครู หรือการยกครู ก่อนคือ กรวย 5 และรูปเทียนต้องเดินทางไปเรียนที่บ้านของครูผู้สอน ที่เน้นให้เรียนรู้คือการท่องจำ และการฟังโดยเฉพาะเวทย์มนต์คาถา ส่วนการรักษาให้สังเกตและจดจำไว้

สิ่งที่ดึงดูดใจให้พ่อเทือกอยากศึกษาองค์ความรู้จากครูอาจารย์ดังที่กล่าวมาเพื่อที่จะได้เรียนรู้และรักษาผู้อื่น คือ คาตุล ทองแผ่น ผู้ซึ่งเป็นตาของพ่อเทือก เป็นหมอพื้นบ้านที่มีความรู้และความชำนาญด้านการดูแลรักษาคนไข้แบบพื้นบ้านมาก่อน ประกอบกับจิตใจของพ่อเทือกที่มุ่งมั่นที่จะเรียนรู้มาตั้งแต่เล็กๆ แล้วด้วยจึงได้ศึกษาเรียนรู้ศาสตร์ด้านหมอพื้นบ้านเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

การที่ต้องไปเรียนรู้กับหมอหรือครูอาจารย์คนอื่นๆ ด้วยเหตุที่คาตุล ซึ่งเป็นตาของพ่อเทือกไม่สามารถถ่ายทอดให้กับลูกหลานตนเองได้โดยตรงเนื่องจากผิคน

ข้อห้ามและวิธีปฏิบัติตัวของพ่อเทือก เจนชนบ

1. ห้ามบุคคลอื่นใดไปเหยียบย่ำ/เล่นในที่หลับนอน
2. ไม่ล่อครวตากผ้า
3. เงินที่เอาไปไหว้ครูห้ามใครหยิบเอา
4. การขูดขามรักษาผู้ป่วยนั้นห้ามล้างเพราะจะเป็นการล้างขมออกให้เคาะเอาดินออกและการขูดออกมาแล้วห้ามนำยามาเคาะกับจอบและเสียมที่ขูด
5. ไหว้ระลึกถึงครูอาจารย์ทุกวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

วิธีปฏิบัติในการรักษาคนไข้(ก่อนทำการรักษา)

นิมนต์ให้พ่อเทือกรักษาโดยการใช้น้ำมัน 5 รูปเทียน 1 คู่ ผ้าขาว 1 ผืน เหล้าขาว 1 ขวด ส่วนเงินนั้น

แล้วแต่โรคและอาการที่รักษา เพราะจะมีครูที่ศึกษามาแตกต่างกัน

กระบวนการรักษา

การวินิจฉัย ประกอบด้วยการซักถามและสังเกตอาการ กรณี คนไข้ถูกคุณไสยมาให้ทำการรักษาจะสังเกตอาการซึ่งคนไข้จะมีอาการสะดุ้ง ตกใจ และหวาดกลัว บางรายมีอาการร้องไห้หรือร้องตะโกนเนื่องจากกลัวหมอ

การสืบทอดองค์ความรู้

การสืบทอดองค์ความรู้หมอพื้นบ้านจากพ่อเทือกนั้น มีลูกชายคนโตชื่อ นายวิชัย (เตี) เจนชนบ ได้รู้วิธีการรักษาและตัวยาต่าง ๆ พอสมควรและมีลูกสาวอีกคนหนึ่งเป็นลูกคนที่ 4 ชื่อ นางเทียน ขอดรักได้เรียนรู้ด้วยในการประคบคนไข้ที่เป็นโรคอัมพฤกษ์ เหน็บชา พร้อมกับนางเทียนได้เรียนการนวดแผนไทยมาแล้วด้วย จึงสามารถดูแลคนไข้ที่เป็นอัมพฤกษ์ปวดตามกล้ามเนื้อตามตัวได้พอสมควร แต่วิธีการรักษาโรคและตัวยาอื่นๆ นั้นนายวิชัย ลูกชายคนโตนั้นจะเรียนรู้ได้มากกว่า

กลุ่มอาการ/ความเจ็บป่วยและตำรายาที่ใช้รักษา

1. คุณไสย
2. มะเร็ง
3. พิษต่าง ๆ
4. อัมพฤกษ์ อัมพาต
5. จอคนกระตุก ประสานกระตุก
6. อหิวาตกโรค (ท้องเสีย อาเจียน)
7. ลมบ้าหมู
8. ผิดสำแดง

1. **ถูกคุณไสย** วิธีการรักษา เป่าโดยใช้เวทย์มนต์คาถา ยาฝนและชาดื่ม (มิได้บอกคาถาและตัวยารักษา)

2. **มะเร็ง (เต้านม)** ใช้วิธีการเป่าและยาปิดแผล

2.1 ยาพอก

ส่วนประกอบของยา

1. หัวตันปรง
2. ลูกสะบ้า
3. ลูกแสง (เขมร)
4. ลูกละมูง (เขมร)
5. ลูกลำโพง
6. ก้างคาวแดง (ตัวเล็กๆ)
7. คางคกแดง (ตัวเล็กๆ)

• นำตัวยาทิ้งหมักรวมใส่หม้อไฟผสมน้ำมันหมูและปิดปากแผล ก่อนนำยาปิดปากแผลให้น้ำเนื้อหมูสับมาปิดแผลเพื่อล่อตัวพิษที่อยู่ในแผลมากินและก็ได้โคนขาที่ปิดแผลนั้นพิษก็จะตายเสื่อมในที่สุด

- พิษขึ้นตามตัว (พิษบายกะดั่ง) คล้ายโรคเรื้อน

2.2 ยาฝนกิน

ส่วนประกอบของยา

1. จันทน์แดง
2. จันทน์เหลือง
3. จันทน์ขาว

4. ลูกแสง
5. ลูกมะม่วง
6. ปรุง
7. กฤษณา

- นำส่วนประกอบของยาทั้งหมดมาฝนแล้วให้คนใช้ดื่ม

2.3 ยาฝนทา

1. เปลือกมะค่าแค้
2. เปลือกตับเต่าลั่น
3. เปลือกกะดังใบ
4. หัวเอื้องหมาขนา
5. ดินหมีเหม็น

- นำมาฝนกับน้ำข้าวแล้วนำมาทาที่แผลตามตัว

3. อัมพฤกษ์/อัมพาท มีอาการชาปากเบี้ยว เคลื่อนไหวไม่ได้หรือลำบาก

3.1 ยาแก้อัมพฤกษ์ ใช้ทา

1. กระเทียม
2. พริกไทย
3. พริกแห้ง
4. ข่า
5. ไพล
6. ใบน้อยหน่า
7. ใบสะเดา

- นำตัวยาทั้งหมดมาตำให้ละเอียด ผสมกับเหล้าข้าวแล้วทา บ่อยๆ จนสามารถกระดิกนิ้วเท้าได้ก็ให้หัดเดินโดยทำราวให้จับเดิน

3.2 ยาต้มดื่ม

1. ฝรั่ง
 2. กระเทียม
 3. พริกไทย
 4. แก่นขนุน
- ต้มกิน เข้า-เย็น หรือกินต่างน้ำ

3.3 ปวดเฉพาะที่ ใช้อย่างพอก คือ

1. จี้ควายเผือก
2. ผักเส้นผิ
3. ผักเส้นบ้าน
4. ชุมเห็ดไทย
5. คราม

- นำมาตำแล้วผสมกับเหล้าขาว นำมาพอกตรงที่ปวดแล้วหุ้มด้วยพลาสติกแล้วทับด้วยผ้าอีกชั้นหนึ่ง

4. จอดกระดูก

- วิธีการรักษา เป่าด้วยคาถา ทาน้ำมัน เข้าเฝือก

4.1 วิธีการทำน้ำมัน

ใช้ไข่ไก่ต้มประมาณ 10 ฟอง พอสุกก็นำไข่แดงมาสุมไฟโดยใส่กับเสมหะพอให้น้ำมันจากไข่ไหลลงสู่ภาชนะแล้วนำมาทา พร้อมกับการรักษาด้วยวิธีการเป่าและเข้าเฝือก

ข้อห้าม การทำน้ำมันทาแต่พอดี เมื่อรักษาคนใดคนหนึ่งหายแล้วให้ทาน้ำมันทิ้งเพื่อไม่ให้มีใครเป็นอีก (เป็นเคล็ด)

5. สมบ้ำหมู วิธีการรักษา กินยาต้ม ใส่ด้วยสายสิญจน์ปลุกเสก

ส่วนประกอบของยา

1. รากต้นทับทิม
2. เครือย่านาง
3. รากกะดังใบ (บายกะดัง)
4. รากตับเต่าคั้น (ละเล็ย)

ต้มดื่มเช้า - เย็น หรือต่างน้ำ

หมายเหตุ เมื่อใส่สายสิญจน์และกินยาต้มแล้วจะมีอาการหนักขึ้นประมาณ 1 ครั้งแล้วก็จะเริ่มหายไปในที่สุด

6. แก้กิดตำแดง

อาการ ไอรื้อรัง ผอมแห้ง แรงน้อย กินข้าวไม่ได้

วิธีการรักษา ใช้น้ำต้มดื่ม

ส่วนประกอบของยา

1. รากเอ็นฮ้า
2. รากเล็บเหยี่ยว

3. รากอังกรวง (เขมร) คล้ายเล็บเหยี่ยวแต่ต้นใหญ่กว่า
4. รากต้นกาสามปีก/เกล็ดปลาซ่อนทั้งตัวผู้และตัวเมีย
5. รากตระนวมติงกูย (ภาษาเขมร)
6. รากพุลสบาท
7. หัวตระเล็จ
8. กำโพนคึก (ภาษาเขมร)
- ต้มกินเช้า - เย็น หรือกินต่างน้ำ

คาถาปลุกเสกยา

เดิมเวียรันเจก เมกซันย็อง จองเจอะกรอม

ประสบการณ์บำบัดรักษาคนในชุมชน

กรณีที่ 1 นายคำ แก้ววิเศษ อายุ 55 ปี มีอาการเป็นอัมพฤกษ์แขน ขา ข้างขวา อ่อนแรงมาเป็นเวลา 2 เดือน มีอาชีพเป็นนักกีฬาออลส์ โดยอาศัยอยู่ที่กรุงเทพฯ แต่เป็นพื้นเพบ้านฝั่ง ต.บุถุญ เมื่อเจ็บป่วยได้ทำการรักษาที่โรงพยาบาลที่กรุงเทพฯ แต่ไม่ดีขึ้น จึงมาทำการรักษากับพ่อเทือก เจน ขนบซึ่งทำการรักษาโดยการให้กินยาต้มแก้อัมพฤกษ์ ทายานและเป่าด้วยเวทมนต์การรักษาอย่างต่อเนื่องประมาณ 1 เดือนอาการดีขึ้นและหายเป็นปกติ

พ่อเทียม เพชรงาม

ประวัติ

พ่อเทียม เพชรงาม เกิดวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ.2489 เป็นบุตรคนสุดท้องในบรรดาพี่น้อง 8 คน ของนายเนียน นางเลื่อน เพชรงาม ในวัยเด็กเป็นคนที่สดใสร่าเริงชอบหยอกล้อเล่นสนุกตามประสา โดยส่วนใหญ่ของวัยเด็กจะอยู่ตามท้องไร่ท้องนา ช่วยพ่อแม่ไถคราด ปักดำ ตามกำลังเวลาว่างวันหนำนา หน้าที่หลักคือ เลี้ยงควายตามท้องนา คามดง ตามป่า มีเพื่อนฝูงพี่น้องร่วมเลี้ยงควายเป็นจำนวนมาก ผูกพันพึ่งพาอาศัยกันจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

การศึกษา

เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดประสพ หมู่ 6 ตำบลบุถุญ เมือง จ.สุรินทร์ประมาณปีพุทธศักราช 2510

เหตุปัจจัยที่ทำให้เป็นหมอพื้นบ้าน

พ่อเทียมเกิดในครอบครัวที่มีพ่อเป็นหมอพื้นบ้านและดอนคุณไสยทำให้คุณพ่อเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน จากการที่เห็นพ่อได้ช่วยเหลือดูแลรักษาคนในชุมชน ในช่วงเด็กเวลาพ่อไป ขุด ตัด หาสมุนไพรก็จะพาไปด้วย ซึ่งได้เรียนรู้ด้วยาสมุนไพรตลอดจนสรรพคุณที่พ่อ

สอนกำกับอีกด้วย เมื่ออายุได้ 12 ปีด้วยความตึกคะนองของวัยเด็กจึงออกไปขโมยไก่โดยใช้ปืนยิง โดยยิงไปโดนขาไก่ทำให้ไก่ขาหัก พ่อพ่อรู้เรื่องจึงบอกให้จอดกระดูกไก่ให้สมานคงเดิม โดยพ่อเป็นคนบอกคาถาในการเป่าจอดกระดูก หลังจากใช้เวลาไม่นานก็ทำให้กระดูกไก่สมานติดกัน ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและภูมิใจที่สามารถช่วยชีวิตสัตว์ได้ จึงเริ่มให้การรักษาคันแชนหัก ขาหัก เมื่ออายุ 14 ปี เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

จนกระทั่งอายุได้ 22 ปี ได้แต่งงานกับนางบุญโฮม เพชรงาม ด้วยความเห็นชอบของผู้ใหญ่ และอยู่ด้วยกันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน มีบุตรด้วยกันทั้งหมด 4 คน

1. นายพงษ์ศักดิ์ เพชรงาม
2. นายบุญตัน เพชรงาม
3. นายจิรศักดิ์ เพชรงาม
4. นายพินิจ เพชรงาม

โดยบุตรทั้ง 4 คน มีนายพินิจ เพชรงาม ที่มีความสนใจศึกษาในศาสตร์ของการรักษาของนายเทิ้ม โดยกรรมวิธีในการถ่ายทอดของนายเทิ้ม ไม่ได้แตกต่างจากที่เรียนรู้จากพ่อเลย คือเป็นการพาไปพูดหาสมุนไพรและบอกสรรพคุณของตัวยา ทำให้เกิดการเรียนรู้ไปพร้อมการปฏิบัติและได้รับโอกาสในการรักษาผู้ป่วยบ้างตามดุลพินิจของพ่อเทิ้ม

การเรียนรู้ของพ่อเทิ้ม เพชรงามไม่ได้หยุดอยู่แค่การเรียนรู้จากพ่อเท่านั้น ยังมีการเรียนรู้จากหนังสือ 12 ตำนานโดยคัดสรรวิชาที่สำคัญและสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ และเรียนรู้จากหมอคนอื่นที่มีความสามารถเฉพาะทางเช่น นายพวง หุ่นทอง ที่เป็นหมอรักษาดอนพิษงู โดยใช้เวลาในการพยายามเรียนรู้จากนายพวงเป็นเวลานาน จนกระทั่งนายเทิ้มมีลูกสะใภ้ นายพวงจึงบอกตัวเขาในการรักษาพิษงู เนื่องจากเป็นเกลียดชังของนายพวงในการถ่ายทอด คือว่า คนที่มาเรียนจะต้องมีลูกเขย ลูกสะใภ้เสียก่อนจึงจะถ่ายทอดให้

โรค/กลุ่มอาการที่บำบัดรักษาและคำรายา

1. กระดูกหัก
2. ดอนพิษงู
3. รักษาฝี
4. ดอนคุณไสย
5. อยู่ไฟหลังคลอด

หากผู้ป่วยมาให้ทำการรักษาต้องมีกรวย 5 รูป 1 กู๋ เทียน 1 กู๋ ถ้าไม่ได้เตรียมมาเลย ก็แค่ยกมือไหว้มนต์ครุให้รักษาได้ ตามความเหมาะสม

1. กระดุกหัก

วิธีการรักษา

กระดุกหัก การรักษาเรียกว่า การจอดกระดุก

1.1 ใส่ฝือกไม้ไผ่ โดยเหลาไม้ไผ่เป็นซี่ขนาดหัวแม่มือ มีความยาวประมาณ 1 ฟุต ถ้าหักบริเวณหน้าแข้ง ท่อนแขนหรือบริเวณปลีข้อ ถ้าหักบริเวณมือ ก็จะเป็นซี่เล็กลงมาอีกและความยาวตามความเหมาะสม แล้วนำไม้ไผ่ซี่นั้นมัดด้วยเชือกหัวท้ายเรียงขวางตามเชือกโดยห่างประมาณ 1 ซม. จนกว่าจะสามารถพันรอบบริเวณที่หัก

1.2 ใช้คาถาในการเป่า โดยการเป่านั้นหมอก็จะต้องเด็วหมาก แต่เวลาเป่าห้ามให้น้ำ. หมากกระเด็นแตกฝอยออกมา ให้ออกมาแต่ลมเย็นๆ การเป่านั้นจะเป็นการเป่าไล่ลง เช่น หักบริเวณแขนจะต้องเป่าไล่ลงจาก ท่อนแขนไปที่ปลายนิ้วจนสุด ทำเช่นนี้ 3 ครั้ง

1.3 ใช้น้ำมันทา การทาน้ำมันเช่นเดียวกับการเป่า คือต้องทาไล่ลงโดยใช้ขนไก่จุ่มกับน้ำมันแล้วทา

ส่วนประกอบของน้ำมันมีดังนี้

1. น้ำมันงา
2. หัวดอกกระเจียวป่า
3. หัวเปราะหอม
4. น้ำปูนใส

โดยนำหัวดอกกระเจียวป่า เปราะหอม และน้ำปูนใสมาคองไว้กับน้ำมันงาแล้วเสกคาถาไล่ไปกำกับ 3 ครั้งและที่สำคัญและที่สำคัญห้ามทาน้ำมันเป็นจำนวนมาก เมื่อรักษาหายแล้วห้ามเก็บน้ำมันไว้ให้เททิ้งเนื่องจากจะทำให้มีคนประสบอุบัติเหตุแขนขาหักมาเรื่อย ๆ จึงต้องทำแต่พอใช้เป็นราย ๆ ไปถ้าเหลือให้เททิ้ง

1.4. ยาประคบ ส่วนประกอบมีดังนี้

1. ยอดสบู่ดำ 7 ยอด
2. ยอดหม่อน 7 ยอด
3. หัวหญ้าเหี่ยวหมู

ทุบหัวหญ้าเหี่ยวหมูพอแตก แล้วนำสมุนไพรทั้ง 3 ชนิดมาห่อด้วยผ้าขาว แล้วนำมาต้มโดยใส่น้ำพอท่วมยาพอน้ำเดือดก็นำลูกประคบมาประคบบริเวณที่ปวดบวม การประคบก็เช่นกันต้องประคบไล่ลง เพื่อช่วยลดอาการปวดบวม

2. ตำรับยาอยู่ไฟหลังคลอด

ยาบำรุงโลหิต(ยาเลือด) มีส่วนประกอบดังนี้

1. ต้นตะขบป่า
2. ต้นเล็บแมว
3. ต้นคืบเต่าตัน
4. ต้นมะพลับดง
5. ต้นเหมือดขน
6. กระเทียม
7. พริกไทย

นำสมุนไพรทั้ง 7 ชนิดมาคัมรวมกัน อย่างละเท่า ๆ กัน ส่วนกระเทียมกับพริกไทยใส่พอประมาณเพื่อเป็นการแต่งรส แล้วกินต่างน้ำ จะช่วยบำรุงน้ำนม ให้มดลูกเข้าอู่ เลือดลมเดินดี

3. ตำรับยาระบาย มีส่วนประกอบของยาดังนี้

1. ต้นมะตูม
2. ต้นปีบ
3. ต้นมัสค

โดยนำตัวยาทั้ง 3 ชนิดมาในปริมาณเท่ากัน โดยใช้น้ำ 10 ส่วน ต่อ 1 ส่วน จะช่วยให้ระบบขับถ่ายดีและยังช่วยบำรุงเลือดอีกด้วย

ข้อห้ามและข้อปฏิบัติของหมอ

ห้ามลอดรवादากผ้า แต่หากบังเอิญไปลอดเข้าห้ามหันมาทักว่าตนเองลอดรवादากผ้าให้ปล่อยเลยตามเลย ถ้ามิฉะนั้นจะทำให้ผิดครู (เคล็ด)

การคัดสรรผู้สืบทอด

การคัดสรรลูกศิษย์ของนายเทียม ไม่มีข้อจำกัดใดๆ ขึ้นอยู่ว่าผู้ใดสนใจจะถ่ายทอดให้หมด แต่ขึ้นอยู่กับผู้เรียนจะได้นำสิ่งที่เรียนไปปฏิบัติจริงหรือไม่ ถ้านำไปใช้และปฏิบัติจริงบ่อยๆ ก็สามารถที่จะรักษาและช่วยผู้อื่นได้และก็สามารถเป็นหมอพื้นบ้านที่ดีได้ แต่ถ้าเรียนเอาไว้เฉยๆ ไม่ได้ใช้ก็จะไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด

ส่วนการถ่ายทอดให้บุตรนั้นจะเป็นการเรียนรู้อุ้ไปพร้อมกับการปฏิบัติเช่นการพาไปซุกยา และบอกสรรพคุณของยาโดยตลอดจนถึงเคล็ดในการซุกยาจนถึงการบอกกล่าวให้ช่วยเป่าคนไข้

คำทั้งท้ายของนายเทียม เพชรงาม "จิตวิญญาณของความเป็นหมอ"

ความตระหนักของการช่วยเหลือผู้ป่วยต้องยืนอยู่เป็นฐานของความเมตตากรุณา ช่วยเหลือจนสุดกำลังความสามารถ

ประสบการณ์บำบัดรักษาในชุมชน

กรณีที่ 1 นายวุฒิชัย พระจันทร์ อายุ 14 ปีอยู่บ้านเลขที่ 23 ม. 6 ต. บุญธิ ขัณฑ์กร ยานยนต์แล้วถูกรถยนต์ชน มีอาการกระดูกหักหลังเท้าข้างขวาช่วงระหว่างนิ้วกับนิ้วก้อย ได้ให้พ่อเทียมรักษาโดยการจอดกระดูก เป่าด้วยเวทมนต์คาถา เข้าฝือกไม้ไผ่และทาน้ำมัน ช่วงสัปดาห์แรกต้องไปให้เป่าเข้าเย็น หลังจากนั้นเป่าสัปดาห์ละ 3 ครั้งรักษาอยู่ประมาณ 1 เดือน จนหายเป็นปกติ

กรณีที่ 2 นางประทุน บุตรงาม อายุ 60 ปีอยู่บ้านเลขที่ 18 ต.บุญธิ อ.เมือง ประสบอุบัติเหตุ สิ้นหลั่มอย่างแรง ทำให้แขนข้างขวาหัก ไม่ได้ไปหาหมอแผนปัจจุบันแต่ไปหาพ่อเทียม ให้รักษาด้วยการจอดกระดูกและเข้าฝือกไม้ไผ่ ทาน้ำมัน รักษาอยู่ประมาณ 3 สัปดาห์จึงหายแต่แขน ผิดรูปเล็กน้อย

แม่คำพวน พูนสกุล

ประวัติ

แม่คำพวน พูนสกุล เกิดเมื่อ วันที่ 1 ตุลาคม 2481 อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 10/1 ม.1 ต.บุญธิ อ.เมือง จ. สุรินทร์ ครอบครัวมีอาชีพทำนา

สมรสเมื่ออายุ 18 ปี กับ พ่อสมอินทร์ พูนสกุล (ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว) โดยความเห็นชอบของผู้ใหญ่ทั้งสองคนเหมาะสมกันดี มีบุตรด้วยกัน 7 คน เป็นชาย 4 คน หญิง 3 คน ในช่วงที่สามีแม่คำพวน ยังมีชีวิตอยู่สามีของแม่คำพวน จะเป็นพ่อพราหมณ์ ในงานพิธีกรรมต่างๆ เช่น เป็นเจ้าอยู่ยงภูทัก (เมื่อมีการช่วยของขอแค่เงินสองศต พ่อก็จะมีการแก้ให้ผีเข้ไปหาของแก้เงินสองศตให้ด้วย) งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ยกเสาเอก งานบวชนาคน โคนจุก แม่คำพวนจะติดตามสามีไปในงานด้วยทุกครั้ง เพื่อช่วยเตรียมอุปกรณ์ในงานพิธีกรรม แม่คำพวน จะมีความรู้ความชำนาญในการทำบายศรี การเตรียมงานพิธีกรรมทุกอย่าง จนกระทั่งถึงปัจจุบัน แม้สามีจะเสียชีวิตแล้ว แม่คำพวน ก็ยังเป็นคนของชุมชน ในชุมชนมีงานพิธีกรรมต่างๆก็จะมาเชิญแม่คำพวนให้ช่วยจัดเตรียมงานให้ตั้งแต่เริ่มงานจนกระทั่งเสร็จ ต่อมาในช่วงหลังก็มีลูกสาวของแม่คำพวน ชื่อ นางรุ่งอรุณ วงศ์เจริญ เป็นผู้สืบทอดสามารถทำแทนแม่คำพวนได้ทุกอย่าง

การศึกษา

จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดชัยประโคน ต.สลักได อ.เมือง จ.สุรินทร์

เหตุปัจจัยที่ทำให้เป็นหมอนพื้นบ้าน

การเป็นหมอนพื้นบ้านของแม่คำพวน ครั้งแรกเนื่องจากมีน้ำ ชื่อ นางเอียน อยู่บ้านกาเกาะ ต.สลักได อ.เมือง จ.สุรินทร์ เป็นหมอนคำแย มักจะให้แม่คำพวนไปช่วยทำตลอดด้วยเพราะเห็นว่าแม่คำพวน เป็นคนแข็งแรง มีแรงมาก ถ้าคนใกล้จะคลอดก็จะให้ช่วยกดท้องช่วยดัน และดูแลหลังคลอดโดยการนวดท้อง หรือโกยท้องให้และแม่เอียนก็จะสอนการจับเส้นต่างๆให้ด้วย ตอนหลังเมื่อมีคนในชุมชนปวดท้องใกล้คลอดก็จะมารับแม่คำพวนให้ไปทำคลอดให้ การทำคลอดของแม่คำพวนมีอยู่ประมาณ 20 ครั้ง ตอนหลังการคมนาคมสะดวก คนในชุมชนนิยมไปคลอดลูกที่โรงพยาบาลทุกวันนี้จึงไม่ได้ทำคลอดแล้ว

ในเรื่องของการนวดจับเส้น แม่คำพวน ได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากหลวงปู่กาญจน์ แห่งวัดนิลาเทเวศน์ บ้านนาตง กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์ จ.สุรินทร์ เนื่องจากสามีของแม่คำพวน ตกจากต้นไม้ ก็ได้ไปให้หลวงปู่กาญจน์รักษาโดยไปนอนอยู่ที่วัดเป็นระยะเวลา 1 เดือน ในระหว่างนั้นแม่คำพวนก็ได้เรียนรู้การนวดจากหลวงปู่โดยการบอกให้นวดให้สามี และหลวงปู่รักษาโดยการเคี้ยวหมากเป่ามนต์คาถาให้ ก็จะสอนคาถาให้ด้วย แต่แม่คำพวนก็จำไม่ได้ ก็ใช้วิธีการ ขอให้หลวงปู่คายหมากที่อยู่ในปากให้ แม่คำพวน ก็เอามาเคี้ยวแล้วก็กลืนเข้าไป เพื่อจะได้รับเอาวิชาความรู้ที่หลวงปู่ถ่ายทอดให้เข้ามาสู่ตัว แม่คำพวนจะปฏิบัติเช่นนี้ตลอดระยะเวลาที่อยู่รักษาสามีอยู่ที่วัด หลังจากสามีหายก่อนลาหลวงปู่กลับบ้านหลวงปู่ก็ได้ให้แหวนปลุกเสกแล้วให้แม่คำพวนสวมและกำชับไม่ให้แม่คำพวน ถอดออกโดยเด็ดขาด เพื่อจะได้เป็นการเพิ่มพูนวิชาความรู้ที่ถ่ายทอด และเพื่อเสริมกำลังในการรักษาให้คนอื่นต่อไป

หลังจากนั้นเป็นต้นมาแม่คำพวนก็ได้ดูแลรักษาคนในชุมชนมาโดยตลอด ด้วยการนวดจับเส้น นวดจัดท่าเด็กในครรภ์ นวดหลังคลอด นวดรักษาไข้เลื่อน ไหล่หลุด นวดรักษาอาการปวดศีรษะ นวดรักษาอาการปัสสาวะขัด นวดรักษาอาการกระดูกทับเส้นประสาท นวดขับลมในท้อง นวดขมกมดลูก

การปฏิบัติตัวของแม่คำพวน

ก่อนการรักษาแม่คำพวนจะระลึกถึงหลวงปู่กาญจน์ทุกครั้ง

การสืบทอดความรู้

แม่คำพวนได้มีการถ่ายทอดการนวดจับเส้นให้ ลูกสาวชื่อ นางสมพร มีแบบ นางรุ่งอรุณ วงศ์เจริญและหลาน อายุ 17 ปี โดยการใช้ให้นวดให้คนและค่อยๆบอกจุด/ตำแหน่งที่นวด บางครั้งก็นวดให้ลูกและหลาน แล้วให้สังเกตและจดจำเอา

การวินิจฉัยความเจ็บป่วย

เริ่มจากการซักประวัติ ชักถามอาการความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นว่าปวดตรงไหน เป็นมานานแค่ไหน พร้อมกับการสังเกตทางสายตาว่ามีความผิดปกติตรงไหน บางทีก็กด คลำ หรือขยับแขนขาดูว่ามีแรงหรือไม่ ขกแขนขาได้หรือไม่

การรักษา

แม้คำพวนจะมีความชำนาญการในการรักษาด้านการนวดให้หลุด การขกมดลูก และการนวดรักษาโรคกระดูกทับเส้น เป็นพิเศษ

วิธีการนวดรักษาโรคกระดูกทับเส้น

1. ตรวจชีพจร โดยการใช้โดยการใช้นิ้วมือกดลงตรงกลางท้อง / ตรวจท้อง
2. ริดท้อง / คลึงเส้นให้อ่อน และให้พองขึ้นเพื่อหาเส้นเอว ตรงกลางท้องใกล้เส้นสะดือทั้งสองข้าง
3. นวด / คลึง ตรงเส้นเอว (ข้อ 2) ให้เส้นอ่อน
4. กดลงตรงกลางหัวตะคากทั้ง 2 ข้าง
5. นวดตรงแนวเส้นขา ตั้งแต่ขาลงจนถึงปลายเท้า เน้นตรงข้อพับ คลึงบริเวณน่อง แล้วนวดเลียบกระดูกขาในด้านในตามแนวเส้น (นวดตรงข้อพับให้ชันเข้า)
6. กดตรงบริเวณหลังเท้าตามร่องนิ้ว
7. ท่านอนหงาย นวดตามแนวแขนด้านใน ด้านนอก ตรงกลางรักแร้ ใช้ตรงข้อนิ้วมือกด
8. ดัดปลายนิ้วขึ้น ลง
9. ให้คนไข้นอนตะแคง กดจุดระหว่างคั่นแขนกับสะบัก ลงที่หน้าอก แขนด้านนอก แขนด้านใน
10. พลิกตะแคงอีกด้านหนึ่ง นวดเหมือนอีกข้าง
11. ท่านั่ง นั่งขัดสมาธิ นวดตามแนวกล้ามเนื้อต้นคอ
12. กดลงตรงร่องไหปลาร้า มีสัญญาณแล่นไปที่สะบัก ลงที่หน้าอก แขนด้านนอก แขนด้านใน
13. ปวดต้นคอ เส้นกระดูกที่ 1,2
14. คลึงตรงแนวกล้ามเนื้อบ่า กล้ามเนื้อกระดูกสันหลังให้อ่อน
15. นวดเส้นตรงกลางสะบักกับคั่นแขน

การนวดรักษาไหล่หลุด

1. คลึงบริเวณหัวไหล่และสะบักให้อ่อน
2. เขี่ยคแขนให้สุดและตรง
3. กดตรงร่องแขนกับสะบัก หลังเข้าที่เดิม โดยให้อีกคนช่วยจับแขนหลังเข้า

สมุนไพรที่ใช้ประคบรักษา

1. จิงตด
2. เหล้าขาว

วิธีใช้

คำจึงพอเหลกผสมเหล้าขาว ห่อด้วยผ้าขาวบาง ใช้ประคบบริเวณที่มีอาการปวด บวม อีกเสบ

ประสบการณ์บำบัดรักษาในชุมชน

กรณีที่ 1 นางอัมพร ชูวา อายุ 34 ปีอยู่บ้านฝั่ง ค.บุญธานี อ.เมือง มีอาการปวดไหล่ บริเวณท้องน้อยและปวดหลังอย่างมาก ซึ่งคนใช้รายนี้มีประวัติเคยคลอดโดยการผ่าตัดซึ่งหมอใช้วิธีการบดสีกหลังจนทำให้การผ่าตัด หลังจากนั้นมามีอาการปวดหลังมาตลอดและประจำเดือนมาไม่เป็นปกติ 2-3 ครั้ง จึงให้แม่คำพวนรักษา ซึ่งแม่คำพวนบอกว่ามีปัญหาเกี่ยวกับมดลูกที่ยังไม่เข้าโพรง แม่คำพวนรักษาด้วยยาสมุนไพรและ โยท่าย ซึ่งหลังจากไปนวดพอยังคงต้องนั่งติดต่อกัน 5 ครั้ง ผู้ป่วยรู้สึกอาการดีขึ้น อาการปวดลดลงและหายไปในที่สุด ประจำเดือนก็มาเป็นปกติทุกเดือน (ผู้ป่วยรายนี้ไม่ได้คุมกำเนิดด้วยวิธีใด ๆ ทั้งสิ้น)

กรณีที่ 2 นายพิเชษฐ์ กงจักร อายุ 32 ปี อยู่บ้านบุญธานี ค.บุญธานี มีอาการหลังขอกเนื่องจากยกของหนักและยกของผิดจังหวะปวดบริเวณหลังอย่างมากจนเอี้ยวตัวไม่ได้ เวลาเดินปวดมากและปวดร้าวลงขาซึ่งให้แม่คำพวนนวดให้ 3 ครั้งอาการก็หายเป็นปกติ

พ่อเที่ยง เหมือนประสาน

ประวัติ

พ่อเที่ยง เหมือนประสาน อายุ 67 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนเขวาสินรินทร์

ภูมิลำเนาเดิมอยู่บ้านแสงพันธ์ ค.แกใหญ่ (ปัจจุบัน ค.แสงพันธ์) อ.เมือง จ.สุรินทร์ บิดาชื่อ พ่อพุ่ม มะลิหอม มารดาชื่อ แม่น้อย มานูจำ พ่อเที่ยงเป็นคนบ้านแสงพันธ์ แต่ไปเติบโตที่บ้านเขวาสินรินทร์โดยไปเป็นบุตรบุญธรรมของพ่อแก้ว แม่กง เหมือนประสาน ชีวิตพ่อเที่ยงเป็นบุคคลที่น่าสงสาร เพราะเกิดมาในครอบครัวที่ยากจน จึงเป็นคนเร่ร่อน ญาติสงสารจึงนำมาเลี้ยง

(พ่อแก้ว แม่กง) หลังจากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก็ต้องออกจากโรงเรียนมาช่วยพ่อกับแม่ทำนา เนื่องจากฐานะทางบ้านยากจน พ่อเที่ยงเป็นคนที่เฝ้าอยู่หอดยศพล เมื่อเขาอายุครบ 21 ปี ก็ให้เข้าอุปสมบทที่วัดบรมสุข แล้วก็มาจำพรรษาที่วัดประสพสุข ต.บุณานิ อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในระหว่างบวชก็ศึกษาวิชาเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมโดยเรียนจาก หลวงพ่อแทน ฐานุช บวชได้ 4 พรรษา ก็ลาสิกขาออกมา หลังจากนั้นก็ได้แต่งงานกับแม่ผ่อง ซึ่งเป็นคนบ้านสกี้น หมู่ที่ 5 ต.บุณานิ อ.เมือง จ.สุรินทร์

เมื่ออายุ ได้ 27 ปี ก็เริ่มเป็นหมอพิธีกรรมอย่างเต็มตัว งานพิธีกรรมที่พ่อเที่ยงรับทำจะเป็นงานมงคลต่าง เช่น การสะเดาะเคราะห์ งานแต่งงาน งานบวชนาคน งานโกนจุก งานขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ นอกจากงานพิธีกรรมแล้วก็ยังมีความรู้ในเรื่อง การสอ (การทำนายสิ่งของหาย) ซึ่ง การสอ นั้นพ่อเที่ยงจะดูตามตำราโบราณที่แกมีอยู่

พ่อเที่ยงบอกว่า การจะเป็นหมอพิธีกรรมได้ จุดเด่นก็คือ ต้องมีความรู้เกี่ยวกับเพลงพิธีต่างๆ เป็นอย่างดี และต้องเป็นคนที่อยู่ในศีลในธรรม มีจิตใจเมตตาเอื้ออารีย์ เพราะเวลาประกอบพิธีกรรม ต้องมีจิตใจปรารถนาดี ต่อผู้ที่เข้ารับการทำพิธีกรรม ห้ามมีจิตใจที่เป็นอกุศล เพราะจะทำให้พิธีไม่ศักดิ์สิทธิ์

การสืบทอดวิชาความรู้ ลูกศิษย์ที่มานับเป็นหมอพิธีกรรมจากพ่อเที่ยง คือ พ่อเสงี่ยม มณฑาทอง ซึ่งเป็นศิษย์เอกของพ่อเที่ยง และพ่อเสงี่ยม มณฑาทอง ก็เป็นหมอด้านพิธีกรรมที่มีชื่อเสียงในแถบนั้น

นอกจากพ่อเที่ยงจะมีความรู้ในด้านพิธีกรรมแล้ว ก็ยังมีความรู้ในเรื่องการรักษาคนไข้ อาการต่างๆ เช่น การรักษาโรคตาแดง การเป่ารักษาฝี การเป่ารักษาเด็กนอนผวา การรักษาตานขวงเด็ก การรักษาโรคบวมทั้งตัว

การทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ตามแบบของพ่อเที่ยง เหมือนประสาธน์

พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่ทำขึ้นเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้พ้นออกไปจากตัวผู้ที่มาทำพิธี ซึ่งที่แท้จริงแล้วเป็นการให้กำลังใจคนผู้นั้นเพื่อการต่อสู้กับสิ่งต่างๆ ในการดำเนินชีวิตแต่ละวัน

พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์นั้นจะดูว่าผู้มาทำพิธีนั้นแต่ละคนเกิดวันอะไร ซึ่งจะจัดพิธีให้ถูกต้องตามวัน เดือน ปีเกิด แต่กระบวนการในการดำเนินพิธีกรรมนั้นจะมีลักษณะคล้ายๆกัน

องค์ประกอบในการประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์จะมีสิ่งของหลายอย่าง ซึ่งจะเอามารวมอยู่ในแท่นบูชา ที่เรียกกันว่า “เป” (แท่นทำจากเปลือกต้นกล้วย มีลักษณะคล้ายเจดีย์หัวกลด ซึ่งนิยมทำเป็น 3 ชั้น) สิ่งของที่นำไปใส่ในเปที่จะใช้ในการประกอบพิธีมีดังนี้ ข้าวดอก รางไหม ใบมะขาม (นำมาเขียนทำเก็นอายุของผู้ที่มาสะเดาะเคราะห์) แป้ง ข้าว กับข้าว เล็บและผมของผู้สะเดาะ

เคราะห์ ข้าวสาร 5 ถ้วย ขวด 4 ใบ รูป 4 ดอก เทียน 2 เล่ม ใช้ทำน้ำมันต์ เสนผ้าถุง (ใช้หนิบที่นิ้วขา เวลาประกอบพิธีกรรม) ผ้าขาว 1 ผืน กรวย 10 อัน กระดังสำหรับใส่เปและข้าวสาร

ขั้นตอนการสะเดเคราะห์

1. วางเปไว้ข้างหน้าผู้สะเดเคราะห์
2. ให้ผู้ที่สะเดเคราะห์นั่งเหยียดขาไปหาเป
3. ใช้สายสิญจวางจากเปไปหาผู้สะเดเคราะห์โดยการพาดบ่าแล้วโยงไปหา

อาจารย์ผู้สะเดเคราะห์

4. อาจารย์ทำพิธีสวดเวทย์มนต์คาถาประมาณ 30 นาที
5. เมื่อทำพิธีเสร็จเอาเคราะห์เอาสกออกจากตัวแล้ว จะนำเปไปโยนทิ้งทางทิศที่ผู้สะเดเคราะห์จะหมดทุกข์หมดสก และมีชีวิตรอดต่อไป ซึ่งแต่ละทิศขึ้นอยู่กับวันที่เกิด ซึ่งมีทิศดังนี้

วันอาทิตย์	ให้โยนไปทางทิศ	อุดร (เหนือ)
วันจันทร์	ให้โยนไปทางทิศ	หรีดี (ตะวันตกเฉียงใต้)
วันอังคาร	ให้โยนไปทางทิศ	อีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ)
วันพุธ	ให้โยนไปทางทิศ	อีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ)
วันพฤหัสบดี	ให้โยนไปทางทิศ	บูรพา (ตะวันออก)
วันศุกร์	ให้โยนไปทางทิศ	อาคเนย์ (ตะวันออกเฉียงใต้)
วันเสาร์	ให้โยนไปทางทิศ	ทักษิณ (ใต้)

มนต์คาถาและคำรับยาที่พ่อเที่ยงได้ถ่ายทอด

1. (มนต์คาถารักษาอาการโรคตาแดง) มี 2 บท

ดังนี้ 3 จบ

- 1.1 สะหัต สะเนโท เทวิน โย ทิพพะ จะตุงวิเสหะ นิอิกะวิติ พุทธะ

สังมิ โลกะวิฑู

- 1.2 นะมะนะอะ นะกอ นะกะ อุมิ อะมิ มะหิสุดัง สุนะพุทัง อะสุนะ

อะ (คาถาบทนี้ใช้เสกใส่ข้าวให้เด็กกินทุกวันจะได้เกิดสติปัญญา)

- เดี่ยวหากพุลแล้วท่องคาถา เปา โดยในขณะที่เปาให้เอาผ้ามาคลุมคาแล้วค่อยเปา ให้เปาเข้าเย็นจนกว่าจะหาย

2. คาถาเป่ารักษาฝี

2.1 (คาถาเป่าฝีให้ยุบ)

ตั้งนะโม 3 จบ

ปีเตมย อิมัสมิง อุดคัคชัง อัคโข

กรณีที่ฝีอักเสบเกิดอาการปวดมาก ก็จะมีคาถาเป่าฝีให้แตก ดังนี้

ตั้งนะโม 3 จบ

อิมังโส หิตัง ปิจฺจุขามิ

ท่องคาถาเป่าบริเวณที่เป็น โดยใช้นิ้วนิ้วนวดวนรอบๆบริเวณฝีโดยวนออก

3. (คาถาเป่ารักษาอาการเด็กนอนผวา หรือเคঁกร้องไห้บ่อยๆ)

ชาโล มหาชาโล ชาลัมมหาชาลัม ชาลิตเมมหาชาลิตเต ชาลิตังมหาชาลิตัง มุตเตมุตเต

สัพพะปัตเต มุตตังมุตตังสัพพะปัตติง สุตตังกะมิตติ สุตตังกะมิตติ มัคกะขีติ นัตถิกิลา อัมภิกิลา มันธะลา

โรธิลา กะระลา วิคิริวิคิริ กิตติ กิตติ มิตติ มิตติ จิตติ จิตติ มุตติ มุตติ ชาระนิตติ อธิง

ภาวณะปริตัง

- เคี้ยวไฟลกับหมากแห้ง ท่องคาถาเป่าบริเวณหัวเด็ก

คำรับยาสมุนไพรในการรักษาของพ่อเที่ยง เหมือนประธาน ได้แก่

1. คำรับยาสมุนไพรแก้ตานขวนในเด็ก
 - กาฝากคันหม่อน คัดมาฝนกับน้ำข้าวข้าว ใช้กินหรือทา
2. คำรับยาทาฝีที่ยังไม่แตกเพื่อให้แตก
 - ขอดเถาคันแดง (ตระเค็ด ภาษาเขมร) นำมาตำแล้วพอกบริเวณที่เป็น

- อาหารที่ห้ามรับประทานในขณะที่เป็นฝี

- มคแดง
- ไก่
- เนื้อวัว เนื้อควาย

3. คำรับยาพอกฝีตอนแตก

1. ขอดจบก
2. ดินจอมปลวก
3. น้ำปัสสาวะ

- นำมาคำนวณรวมกันแล้วหาบริเวณที่เป็น

4. ดำรับขารักษาอาการบวมทั้งตัว

1. เวียร์เคะทอม (ภาษาเขมร)
2. เวียร์อุจุม (ภาษาเขมร)
3. เปลือกกระถินพินาน

- นำมาต้มรวมกันแล้วใช้อาบทุกวัน

5. ดำรับยาแก้แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก

1. คั้นกล้วย
2. ใบตำลึง

- คำนวณรวมกันแล้วทา

พ่อเสงี่ยม มณฑาทอง

ประวัติ

เป็นหมอฟันท่านประเภท พิธีกรรม

บิดาชื่อ น.เขยอน มณฑาทอง มารดาชื่อ นางพิมพ์ มณฑาทอง

มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 3 คน

1. นางคำพอง อนันทวัน
2. นายเสงี่ยม มณฑาทอง
3. นายสงวน มณฑาทอง

พ่อเสงี่ยม มณฑาทอง ชื่อเล่น แต้บ ภูมิลำเนาเดิมอยู่บ้านสะแกชำ ต.แสงพนัสนิ

อ.เมือง จ.สุรินทร์ พ่อเสงี่ยมในสมัยเด็กได้มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดกับพระสงฆ์มาโดยตลอด จึงมีความสนใจในเรื่องธรรมะ ในเรื่องบทสวดมนต์ บทเทศน์ต่าง ๆ พอเข้าสู่วัยหนุ่มอายุครบบวช จึงได้ละทางโลกมุ่งสู่ร่มกาสาวพัสตร์ ได้รับเงาของพระธรรม ซึ่งบวชอยู่ได้ประมาณ 3 พรรษา จึงได้ลาสิกขาบทออกมา หลังจากนั้นก็ได้พบรักกับสาวชาวบ้านคนหนึ่ง เป็นคนบ้านฝาง ต.บุฤาณิ อ.เมือง จ.สุรินทร์ แล้วได้แต่งงานกันเมื่อ ปี พ.ศ. 2516 แต่ชีวิตคู่ในครั้งนั้นไม่ประสบความสำเร็จ ด้วยเหตุผลทั้งคู่ไม่สามารถ เดินทางไปด้วยกันได้ ผลสุดท้ายก็ลงเอยโดยการแยกทางกัน หลังจากนั้นอีก 3 ปี พ่อเสงี่ยมก็ได้พบรักใหม่ โดยการชักจูงของคนเฒ่า คนแก่ จึงได้แต่งงานอีกครั้ง กับแม่สังัด กงจักร ซึ่งเป็นคนบ้านฝาง ต.บุฤาณิ อ.เมือง จ.สุรินทร์ และได้ใช้ชีวิตร่วมกันมาจนถึงปัจจุบัน มีบุตรด้วยกัน 3 คนเป็นชาย 2 คน หญิง 1 คน

ความเป็นมาของหมอพิธีกรรม

เหตุูงใจที่อยากเป็นหมอพิธีกรรม เนื่องจากได้คลุกคลีอยู่กับใกล้ชิดพระสงฆ์ และได้ศึกษามาโดยตลอดแต่ยังไม่จริงจังเท่าใดนัก เพิ่งเริ่มสนใจเมื่อ 4 -5 ปีที่ผ่านมา คือในช่วงปี พ.ศ.2544 ได้เริ่มศึกษาจากพ่อครู พันท์ ละเมียด ซึ่งการศึกษาเรียนรู้ในภรรยาของพ่อเสงี่ยมไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง เนื่องจากกลัวว่าจะไม่มีใครมาติดต่อกับไปทำพิธี แต่พ่อเสงี่ยมก็ยังเรียนรู้ด้วยจิตใจที่มุ่งมั่นและบริสุทธิ์ โดยติดตามครูไปในที่ต่างๆ พอได้ความรู้พอสมควรแล้ว จึงได้ไปศึกษาต่อกับครูคนที่ 2 คือ ครูเที่ยง เหมือนประสาน ครูเที่ยงได้ถ่ายทอดความรู้ให้หมดทุกอย่าง แต่พ่อเสงี่ยมก็คิดว่ายังได้ความรู้ไม่พอ เพื่อให้วิชามีความขลังและไหลลื่น จึงไปเรียนวิชาเพิ่ม ซึ่งเป็นวิชาที่จะทำให้ความจำดีขึ้นและสามารถพูดได้คล่องโดยไม่ติดขัด เป็นวิชาที่มีอาชีพร้องเจริ่ง กันครึมนิยมเรียนกันเพื่อมิให้คิดขัดเวลาร้องเจริ่ง ซึ่งวิชานี้มีชื่อว่า “มุคโค” โดยพ่อเสงี่ยมได้ไปศึกษากับครูเก่ง โชติช่วง หลังจากกราเรียนกับครูหลายท่าน พ่อเสงี่ยมก็ได้นำเคล็ดลับวิชาจากครูหลายคนมาผสมผสานกันให้กลายเป็นคำพูดของตนเองเวลาไปทำพิธี

ลักษณะของมนต์คาถาที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ จะมีอิทธิพลจากศาสนา พราหมณ์เป็นส่วนมากและมีพระพุทธศาสนาเข้ามาร่วมด้วย เนื้อหาของคาถานั้นจะเป็น คำสอน คติธรรมและหลักการดำเนินชีวิต ซึ่งขึ้นอยู่กับพิธีกรรมที่ทำ พิธีกรรมที่พ่อเสงี่ยมรับทำเช่น งานบวช งานแต่งงาน งานโกนจุก งานขึ้นบ้านใหม่ ยกเสาเอก สะเดาะเคราะห์ การเรียนเป็นหมอพิธีกรรมนั้นจะต้องมีการท่องจำอยู่เรื่อยๆ ผูกจิตให้เกิดสมาธิ มิเช่นนั้นจะทำให้ลืมหรือผิดเพี้ยนได้

การทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์

พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้พ้นออกไปจากตัวผู้ที่มาทำพิธี ซึ่งที่แท้จริงแล้วเป็นการให้กำลังใจคนผู้นั้นเพื่อการต่อสู้กับสิ่งต่างๆ ในการดำเนินชีวิตแต่ละวัน

พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์นั้นจะถือว่าผู้มาทำพิธีนั้นแต่ละคนเกิดวันอะไร ซึ่งจะจัดพิธีให้ถูกต้องตามวัน เดือน ปีเกิด แต่กระบวนการในการดำเนินพิธีกรรมนั้นจะมีลักษณะคล้ายๆกัน องค์ประกอบในการประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์จะมีสิ่งของหลายอย่าง ซึ่ง

จะเอามารวม

อยู่ในแท่นบูชา ที่เรียกกันว่า “เป” (แท่นทำจากเปลือกต้นกล้วย มีลักษณะคล้ายเจดีย์หัวกลด ซึ่งนิยมทำเป็น 3 ชั้น) สิ่งของที่นำไปใส่ในเปที่จะใช้ในการประกอบพิธีมีดังนี้ ข้าวดอก รังไหม ใบมะยม (นำมาเขียนทำเก็นอายุของผู้ที่มาสะเดาะเคราะห์) แป้ง ข้าว กับข้าว เล็บและผมของผู้สะเดาะเคราะห์ ข้าวสาร 5 ถ้วย ขวด 4ใบ รูป 4 ดอก เทียน 2 เล่มใช้น้ำมันนํ้า ศุภคำถุง (ใช้หนึบที่นิ้วขวาเวลาประกอบพิธีกรรม) ผ้าขาว 1 ผืน กรวย 10 อัน กระดังสำหรับใส่เปและข้าวสาร

ขั้นตอนการสะเดาะเคราะห์

1. วางเป่าไฉ่ข้างหน้าผู้สะเดาะเคราะห์
2. ให้ผู้ที่สะเดาะเคราะห์นั่งเหยียดขาไปหาเป
3. ใช้สายสิญจ้วงจากเปไปหาผู้สะเดาะเคราะห์โดยการพาดบ่าแล้วโยงไปหาอาจารย์ผู้สะเดาะเคราะห์
4. อาจารย์ทำพิธีสวดเวทย์มนต์คาถาประมาณ 30 นาที
5. เมื่อทำพิธีเสร็จเอาเคราะห์เอาโศกออกจากตัวแล้ว จะนำเปไปโยนทิ้งทางทิศที่ผู้สะเดาะเคราะห์จะหมดทุกข์หมดโศก และมีชีวิตรอดต่อไป ซึ่งแต่ละทิศขึ้นอยู่กับวันที่เกิด ซึ่งมีทิศดังนี้

วันอาทิตย์	ให้โยนไปทางทิศ	อุดร (เหนือ)
วันจันทร์	ให้โยนไปทางทิศ	หรีด (ตะวันตกเฉียงใต้)
วันอังคาร	ให้โยนไปทางทิศ	อีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ)
วันพุธ	ให้โยนไปทางทิศ	อีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ)
วันพฤหัสบดี	ให้โยนไปทางทิศ	บูรพา (ตะวันออก)
วันศุกร์	ให้โยนไปทางทิศ	อาคเนย์ (ตะวันออกเฉียงใต้)
วันเสาร์	ให้โยนไปทางทิศ	ทักษิณ (ใต้)

*หมายเหตุ ลักษณะการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ของพ่อแสงข่ม จะคล้ายกับพ่อเที่ยง เพราะเป็นลูกศิษย์พ่อเที่ยง

พ่อผอย ประสานสุข

ประวัติ

พ่อผอย ประสานสุข เกิดที่บ้านตระงอล ตำบลนาบัว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2473 ปัจจุบัน 76 ปี มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 7 คน เป็นชาย 4 คน เป็นหญิง 3 คน ช่วงชีวิตวัยเด็ก พ่อผอย ประสานสุข ช่วยบิดามารดาทำนา ทำไร่และทำงานอื่นๆตามกำลังของเด็ก พ่อผอยเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านกระหม ต.นาบัว อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในช่วงปี พ.ศ. 2485 ในช่วงที่เรียนนั้นก็ไม่ได้ละเลยจากการช่วยงานที่บ้านเลยหากมีเวลา วันหยุดหรือปิดภาคเรียนมาตลอด โดยอุปนิสัยของพ่อผอย เป็นคนสุขุม พุคน้อยแต่ทำงานอย่างจริงจัง คำที่ว่า"พุกน้อยแต่อดทน" พ่อผอยถึงวัยที่จะบวชก็บวชจำพรรษาที่วัดกระหมอยู่ 6 พรรษา ก็ได้ศึกษาธรรมวินัยและวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ พ่อผอยอยู่ในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด จากนั้น ปี พ.ศ.2496 ได้ลาสิกขา จึงได้มาอยู่กับพี่ชาย คือ นายพูน ประสานสุข ซึ่งนายพูนได้แต่งงานอยู่กับนางเปลี่ยน บังคะคารา ที่บ้าน สก๊วน หมู่ที่ 5 ต.บุฤณ อ.เมือง จ.สุรินทร์ ซึ่งมาช่วยพี่ชายทำนา จากที่มาจากอยู่กับพี่ชาย ให้หลัง

6 ปีก็ได้แต่งงานกับนางเสงี่ยม บังคะคารา ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องกับนางเปลี่ยน ด้วยความเห็นชอบของพี่ชาย (นางเสงี่ยม บังคะคารา เสียชีวิตแล้วเมื่อ พ.ศ. 2543) ก็แต่งงานอยู่กินกันอย่างมีความสุข โดยประกอบอาชีพทำนาหาเลี้ยงกัน แต่ด้วยความสุขของครอบครัว อาจจะไม่สมบูรณ์เนื่องจากไม่มีลูก จึงได้ไปขอลูกสาวของพี่สาวนางเสงี่ยมมาเลี้ยง มีบุตรชื่อนางกัญญา ประสานสุข เมื่อมีลูกบุญธรรมครอบครัวก็พร้อมไปด้วยความสุขที่มีพ่อ แม่ ลูก ครบสมบูรณ์ ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 1/2 หมู่ 5 ตำบลนฤญาติ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

เหตุปัจจัยที่ทำให้เป็นหมอพื้นบ้าน

จากที่อยู่กินกับนางเสงี่ยมมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง นางเสงี่ยมประสบอุบัติเหตุแขนหัก พ่อผอยจึงไปนิมนต์หมอพื้นบ้านที่มีความรู้ความสามารถทำการรักษาบรรยา โดยนิมนต์พ่อเปรม แก้ววิเศษ ซึ่งอยู่บ้านอังกัญ หมู่ 4 ต.นฤญาติ อ.เมือง จ.สุรินทร์ ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านสกี้นประมาณ 3 ก.ม. สมัยก่อนถนนหนทางก็ไม่สะดวกไม่มีรถวิ่งขากวักขวเหมือนปัจจุบันจึงไม่สะดวกที่จะเดินทางเที่ยวไปเที่ยวมาเพื่อการรักษา พ่อเปรมเห็นว่านายผอยเป็นคนดี สุขุมรอบคอบ อยู่ในศีลธรรมจึงทำการถ่ายทอดวิชาจรรยาจรดกระดูกให้กับพ่อผอย ที่บ้านของพ่อผอยเองโดยต้องมีกรวย 5 ดอกไม้ธูป เทียน พร้อมเงิน 6 สตึง เป็นการถวายตัวเป็นศิษย์โดยใช้เวลาเรียนรู้เพียง 3 วัน ทั้งเวทย์มนต์คาถาในการเป่า น้ำมันที่ใช้ทา ยาที่ใช้ใส่ระคบ จากที่ได้เรียนจากพ่อเปรมแล้วได้รักษาบรรยาจนหายดี จากการที่พ่อผอยรักษาบรรยาจนหายดีคนในชุมชนได้ชื่นกตติศัพท์ของพ่อผอยในการจรรยาจรดกระดูกจึงเกิดความเชื่อถือและหากคนในชุมชนประสบอุบัติเหตุแขนขาหักก็จะให้พ่อผอยทำการรักษาพอมักินมา ให้พ่อผอยรักษามากขึ้นกตติศัพท์ของพ่อผอยก็แผ่กว้างออกไป จากบ้านสกี้น ก็ขยายออกไปตำบลนฤญาติ จนกระทั่งถึงตำบลใกล้เคียงเช่น ตำบลเมืองที่ ตำบลแสงพันธ์ เป็นต้น

วิธีการรักษา

หากผู้ป่วยมาให้ทำการรักษาก็ต้องมีกรวย 5 ดอก เทียน 2 เล่ม พร้อมเงิน 2 บาท ใส่พาน นิมนต์ครูให้ทำการรักษา ขั้นตอนการรักษาดังนี้

1. ใส่เกลือไม้ไผ่ โดยเกลือไม้ไผ่เป็นชิ้นขนาดหัวแม่มือ มีความยาวประมาณ 1 ฟุต หากหักบริเวณหน้าแข้งท่อนแขนหรือบริเวณปลีมือ ถ้าหักบริเวณมือ ก็จะเหลาเป็นซี่เล็กลงมาอีกและความยาวตามความเหมาะสม แล้วนำไม้ไผ่ชิ้นมามัดด้วยเชือกหัวท้าย เรียงขวางตามเชือกโดยห่างประมาณ 1 ซม.คว่ำจะสามารถพันรอบบริเวณที่หักได้ ตอนที่มัดด้วยเชือกนั้นจะมีการบริกรรมคาถา

2. คาถาที่ใช้ในการเป่า โดยการเป่านั้นหมอพื้นบ้านเคี้ยวหมากก็ได้ ส่วนพ่อผอยไม่กินหมาก การเป่านั้นจะเป็นการเป่าไล่ลง เช่น หักบริเวณหน้าแข้ง จะต้องเป่าจากใต้หัวเข่าไล่ลงไปจนสุดปลายเท้า ทำเช่นนี้ 3 ครั้ง